

Сергій МЕЛЬНИЧУК: «Ніхто за нас, українців, не буде відстоювати українські національні інтереси»

— Ви друкувалися на сторінках “Слово Просвіти”, живучи в Луганську і обстоюючи своє право навчатися рідною мовою. То були дуже яскраві сигнали суспільству і владі, яка їх ігнорувала.

— Мої статті та інтерв'ю неодноразово друкували на сторінках газети “Слово Просвіти”. Я вдячний усім паперовим і електронним виданням за оприлюднення моїх ідей та висвітлення процесу запеклої боротьби в Луганську за належне функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, але навіть невеликі гонорари, які тоді виплачувала газета “Слово Просвіти”, допомагали мені не лише матеріально, а й надавали моральну підтримку, в черговий раз підтверджуючи, що моя боротьба — це не лише мої особисті забаганки, які нікому не цікаві й не потрібні.

Ксерокопії опублікованого у квітні 2010 року в газеті “Слово Просвіти” інтерв'ю зі мною “Сурми грають — кличуть до бою” інколи досі мені показують на різних громадських зборах, запитуючи, чи це моє інтерв'ю.

Відстоювання свого конституційного права на отримання освіти державною мовою я вважаю основною сферою захисту української мови від порушень її конституційного статусу державної мови. Оскільки людина, отримавши освіту недержавною мовою, в подальшому працюючи за фахом, автоматично здійснює дискримінацію громадян за мовною ознакою, обмежуючи конституційне право громадян на всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

Одним із найважливіших виграних мною судових процесів я вважаю рішення Жовтневого районного суду м. Луганська від 15 жовтня 2012 року, в якому суд, розглянувши мій позов до Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (далі СНУ ім. В. Даля), де я навчався, визнав відмову професора конституційного права СНУ ім. В. Даля А. І. Фоміна викладати лекції українською мовою протиправною — та зобов'язав адміністрацію університету забезпечити всебічний розвиток і функціонування української мови в СНУ ім. В. Даля для позивача.

“ВС визнав, що президент України зобов'язаний спілкуватися державною мовою під час виконання службових обов'язків.

Особа звернулася до суду з позовом, у якому просила визнати протиправним спілкування президента України 23 травня 2019 року на форумі інтернет-діячів iForum-2019 недержавною мовою та зобов'язати його утриматися від спілкування недержавною мовою на всій території України при здійсненні повноважень.

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду відмовив у задоволенні заявлених позивачем вимог у повному обсязі.

Розглянувши апеляційну скаргу позивача, Велика Палата ВС вказала на те, що під час виконання службових обов'язків президент України зобов'язаний спілкуватися державною мовою. Водночас за дії, вчинені в межах політичної діяльності, а не під час виконання передбачених Конституцією повноважень, президент несе політичну, а не юридичну відповідальність.

Враховуючи викладене, Велика Палата ВС закрила провадження у справі, оскільки заявлені позивачем вимоги не підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства.”

Із тексту постанови Великої Палати Верховного Суду від 7 жовтня 2020 року у справі №9901/393/19 (провадження №11-263аі20).

Ця інформація з'явилася в мережі і зацікавила багатьох, зокрема і наше видання. Адже той, кого означено термінами “Особа”, “Позивач” — наш багаторічний автор і соратник Сергій Мельничук, якого ми сьогодні запросили до розмови.

Втім, як з'ясувалося, професор конституційного права А. І. Фомін у серпні 2012 року був делегований тодішнім президентом України В. Ф. Януковичем до робочої групи з питань розроблення системних пропозицій стосовно українського законодавства щодо порядку застосування мов в Україні та проекту Державної програми всебічного розвитку і функціонування української мови.

— Згодом Ви навіть видали книжку, де є розповідь про цю багаторічну історію.

— Одна із основних моїх ідей відстоювання конституційного статусу української мови в Україні як державної полягає у документальному підтвердженні злочинних дій органів державної влади України, діяльність яких спрямована на знищення основних ознак національної ідентичності титульної нації України, до яких належить і українська мова, та створення привілеїв для російської національної меншини. Я переконаний, що саме така антиукраїнська цілеспрямована діяльність органів державної влади України призвела до анексії Криму та окупації окремих районів Донецької і Луганської областей.

Аби не бути голослівним: у 2017 році я видав друге доповнене видання збірки документів своєї правозахисної діяльності “Моя боротьба за мову”, яка документально висвітлює процес поширення шовіністичної ідеології “Русского мира” в Україні, зокрема в Луганську, як плацдарм для воєнної інтервенції російсько-терористичних військ в Україну під приводом захисту російськомовного населення країни.

Ця книжка створювалася зі сподіваннями, що вона незабаром стане матеріалом професійного дослідження працівниками СБУ. Фотокопії судових рішень та формальних відписок високопосадовців, які за своїм змістом нагадують явку з повинної за порушення конституційного ладу у сфері застосування державної мови та розпалення міжнародної ворожнечі за мовною ознакою, що призвело в 2014 році до втрати частини території та зміни

державного кордону України, розміщені в книзі “Моя боротьба за мову”, — є документальним доказом причетності конкретних посадових осіб до створення сприятливих умов для воєнної інтервенції Московії в Україну.

— То були дуже яскраві сигнали суспільству і владі, громадянам України. Що змінилося з тих часів?

— Коли у 2002 році я подав перший позов про захист свого конституційного права і статусу української мови як державної до суду проти Луганського міськвиконкому, то на зборах Луганської обласної “Просвіти” ім. Т. Шевченка деякі особи висловлювали свої сумніви: “Чи варто стріляти з гармати по горобцях?”. Але одразу знайшлися просвітяни з кардинально протилежною точкою зору, яка й перемогла.

Пригадую, як у травні 2003 року на чергове судові засідання по згаданій справі прийшов Дмитро Стус (син Василя Стуса), який саме перебував у Луганську. Наступного дня після судового засідання Анатолій Назаренко, який організував зустрічі Д. Стуса в Луганську та в області, сказав мені, що Дмитро зазначив: “Хороша справа. Але цей хлопець наче під танк пішов”. У той час моє звернення до суду проти органів публічної влади, частиною якої був і суд, багатьом здавалося божевільям, але сьогодні — це норма життя.

— Що Вас вело?

— У січні 2004 року я прочитав книжку Левка Лук'яненка “Нюрнберг-2”. Я звернув увагу на заяву Левка Григоровича до Генеральної прокуратури про порушення кримінальної справи за фактами примусової голодної смерті громадян України в 1932-1933 роках. У своєму листі до Л. Лук'яненка я запропонував звернутися до міжнародних судових установ за захистом порушених прав. На що Левко Григорович відповів: не варто звертатися до міжнародного суду, оскільки ми, українці, самі себе тим принижуюмо, демонструючи, що не здатні впоратися зі своїми проблемами.

Закінчення на стор. 2

ІРЕН РОЗДОБУДЬКО

4

ГАЛИНА ДАЦЮК

8

ВАЛЕНТИНА МАСТЕРОВА

9

ОЛЕСЬ ЛУПІЙ

12-13

ДМИТРО ЛОМАЧУК

14-15

Закінчення. Початок на стор. 1

Геніальність Левка Лук’яненка в тому, що він здатний був об’єктивно оцінювати зауваження, незалежно від того, хто їх робить. Коли я надіслав Левку Григоровичу документи своєї правозахисної діяльності разом зі зверненням громадських організацій Луганщини проукраїнського спрямування до президента України про порушення Луганським міськвиконкомом ст. 10 Конституції України, то у відповідь отримав ксерокопію депутатського звернення Л. Лук’яненка до президента України Леоніда Кучми з вимогою звільнити із займаних посад посадових осіб, які вперто не хочуть виконувати ст. 10 Конституції України. Хоча нікого із посадовців не звільнили, але спілкування після згаданого депутатського звернення в Луганському міськвиконкомі з громадянами, які звертаються до них українською мовою, стало набагато коректнішим.

Сьогодні ж важливість належного функціонування державної мови на всій території України у більшості громадян України не викликає сумніву.

Моє листування з Левком Лук’яненком опубліковано у згаданій книжці “Моя боротьба за мову”.

— *Пам’ятаю, що злісний депутат Луганської облради від Партії регіонів Арсен Клінчаєв в студії Луганського обласного телебачення накинувся на Вас з кулаками, а проти Вас порушили кримінальну справу за нанесення Клінчаєву тілесних ушкоджень. Яка доля цієї кримінальної справи?*

— Цей інцидент стався 21 грудня 2006 року в студії Луганської обласної телестудії ІРТА одразу після закінчення телепередачі “180 хвилин”, у якій обговорювалося рішення суду за моїм позовом, яким суд зобов’язав СНУ ім. В. Даля здійснювати надання мені освіти українською мовою. Одразу після телепередачі “180 хвилин” в студії до мене підійшов Клінчаєв, почав щось мені говорити, але у цей момент один із працівників телестудії сказав, що дзвонить телеглядач і передає мені слухавку. Тільки-но я закінчив розмову, Клінчаєв несподівано ударив мене кулаком в обличчя. Я викликав одразу поліцію і швидко медичну допомогу. Саме своєчасне фіксування подій звузило можливості фальсифікації кримінальної справи, яку порушили, як не дивно, проти мене за фактом умисного нанесення тілесних ушкоджень середньої тяжкості Арсену Клінчаєву.

Слід також нагадати: ще 13 жовтня 2004 року, через декілька тижнів після мого звернення до Європейського суду з прав людини, проти мене було вчинено провокацію, на підставі якої, всупереч ст. 62 Конституції України, беручи за основу суперечливі свідчення єдиного свідка і потерпілого, які в процесі досудового й судового слідства постійно кардинально змінювали свої покази, проти мене було порушено кримінальну справу зі звинуваченнями в умисному нанесенні тілесних ушкоджень середньої тяжкості та хуліганстві.

Обидві кримінальні справи, порушені проти мене, суд своєю постановою двічі кожну і тричі після об’єднання справ в одне кримінальне провадження, повертав на додаткове досудове розслідування, яке проводилось із грубим порушенням процесуальних норм українського законодавства.

Клінчаєв, в присутності мого адвоката Івана Макара, і так звані представники прокуратури, неодноразово пропонували мені закрити усі порушені проти мене кримінальні справи в обмін на моє визнання своєї вини у тій справі та вибачитися перед Клінчаєвим “за приниження його національної гідності”. На що я відповів, що не збираюсь вибачатися за те, чого я не робив.

Незважаючи на публічні обіцянки журналістам президента України В. А. Ющенка узяти під свій особистий контроль розслідування кримінальних справ, порушених проти мене, та такі ж обіцянки журналістам Віктора Януковича на прес-конференції, коли він був прем’єр-міністром, — розбіралися з цими справами (в одній із яких досудовим слідством потерпілим визнано його однопартійця депутата Луганської міської ради Арсена Клінчаєва), до сьогоднішнього дня ці справи судом не розглянуто.

Сергій МЕЛЬНИЧУК: «Ніхто за нас, українців, не буде відстоювати українські національні інтереси»

Мені з постійною періодичністю доводилося із 2005 року ходити на судові засідання по кримінальних справах, порушених проти мене, які постійно переносили із-за відсутності прокурора або свідків та потерпілих по справах та з інших “важливих для суду” причин, що відривало мене від облаштування свого особистого життя та розвитку і реалізації особистих здібностей. Ніякі групи підтримки, які зараз організовуються в Україні для підтримки активних громадських діячів під час кримінальних переслідувань з політичних мотивів, мене в суді не підтримали. Скоріш навпаки, створювався постійний психологічний тиск з боку правоохоронних органів та груп підтримки Клінчаєва.

Доля Арсена Клінчаєва мені не відома. Пам’ятаю лише, що він брав активну участь в антиукраїнських заворушеннях в Луганську, зривав український прапор з Луганської ОДА і піднімав російський триколон.

— *Вас підтримував Левко Лук’яненко, ніби Ви співпрацюєте із Віктором Шижиним, Володимиром Василенком, юристами із Світового конгресу українців...*

— З Левком Григоровичем Лук’яненком у мене була дуже довга і плідна співпраця з 2002 року до останніх днів його життя. У березні 2007 року Левко Григорович запросив мене очолити Луганську крайову організацію Української республіканської партії, яку я й досі очолюю.

У 2007 році Левко Лук’яненко звернувся до Юрія Гнаткевича, якій увійшов до складу Верховної Ради від фракції БЮТ, з проханням узяти мене до себе помічником-консультантом.

Фотокопії депутатських запитів і звернень народного депутата Ю. В. Гнаткевича з питань моєї правозахисної діяльності до президента України, генерального прокурора та інших посадових осіб, містяться в книжці “Моя боротьба за мову”.

Виступи Юрія Гнаткевича з трибуни Верховної Ради на підставі наданих мною документів про факти цинічного порушення в Луганську конституційного ладу України у сфері застосування української мови як державної та розпалювання між-національної ворожнечі за мовною ознакою, що створювало на той час реальну загрозу територіальній цілісності України, сприймалися у той час як праворадикальні й не мали належної реакції генерального прокурора та голови СБУ.

Реакція на мою правозахисну діяльність в Луганську сприймалася місцевими правителями Луганщини, і не тільки Луганщини, досить агресивно. Якби не підтримка Світового конгресу українців, який періодично надсилав звернення до вищих посадових осіб України з вимогою забезпечити дотримання законності в розслідуванні кримінальних справ, порушених проти мене, — то мої проблеми не закінчилися б лише порушенням кримінальних справ. Скоріш за все, як і обіцяли мені місцеві московські шовіністи, мене б закатали під асфальт, як і багатьох інших неугодних місцевим правителям.

Сьогодні в Україні життя без правил. Тому, щоб мати позитивне рішення суду, необхідно супроводжувати судовий процес інформаційним висвітленням в ЗМІ. Бо без розголошу марна справа доказувати в Україні комусь свої права.

Для інформаційного висвітлення судового процесу за моїм позовом проти президента України Володимира Зеленського я запросив правозахисників, авторитетних юристів — суддю Конституційного Суду України у відставці Віктора Шишкіна та Надзвичайного і Повноважного посла в Україні, представника України в ООН 2006-2010 років Володимира Василенка, попросивши висловити свою думку на брифінгу 24 січня 2020 року в Українському кризовому медіа-центрі щодо того, наскільки рішення першої інстанції суду за моїм позовом проти президента України В. Зеленського відповідає Конституції України. Я вважаю, що саме коментарі цих ав-

торитетних юристів та пікетування Верховного Суду Координаційною радою із захисту української мови і культури, до якої я входжу, зафіксовані на відео і розміщені в ютубі, зробили певний суспільний резонанс, що змусило суддів Великої Палати Верховного Суду шукати можливі варіанти ухвалення постанови, яка б виглядала правовим, а не політичним рішенням суду, та не створила б ефекту хлюпання бензином в полум’я суспільного резонансу.

— *Ви виграли суд, про це зараз пишуть, говорять. Розкажіть про це детально.*

— Можу говорити лише на підставі офіційного повідомлення прес-служби Верховного Суду.

З нього я роблю висновки, що мої позовні вимоги (1. визнати спілкування президента України В. Зеленського недержавною мовою протиправним; 2. зобов’язати президента України утриматися від використання недержавної мови при здійсненні своїх повноважень) фактично задоволені судом. Тим не менш “Велика Палата ВС закрила провадження у справі, оскільки заявлені позивачем вимоги не підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства”, — це породжує у мене питання.

Мене дивує в цьому повідомленні наступне: “Водночас за дії, вчинені в межах політичної діяльності, а не під час виконання передбачених Конституцією повноважень, президент несе політичну, а не юридичну відповідальність”.

Те, що будь-який громадянин, обраний на пост президента України, має дотримуватися конституційного принципу рівності громадян перед законом та здійснювати свої професійні повноваження лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, встановлено частиною другою статті 19 Конституції України. Якщо президент України або якась інша особа чи група осіб виходить за межі власних повноважень, встановлених Конституцією і законами України та привласнює собі повноваження, не передбачені Конституцією і законами, то така діяльність кваліфікується як узурпація державної влади.

У рішенні Конституційного Суду України у справі про фінансування судів від 24 червня 1999 року № 6-рп (абзац перший, пункт 2 мотивувальної частини) зазначається, що гарантією недопущення узурпації державної влади є, зокрема, закріплене Конституцією України положення, згідно з яким органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19).

У позовній заяві я звернув увагу суду на те, що президент В. Зеленський, привласнюючи собі дискреційні повноваження визначати, якою мовою йому здійснювати повноваження президента України, що не передбачено Конституцією України, — здійснив узурпацію державної влади. На що суд першої інстанції відреагував наступним чином: “Судом не приймаються аргументи позивача про те, що вказаний виступ президента України є проявом узурпації державної влади. Конституційний Суд України в Рішенні 6-рп/2005 від 05 жовтня 2005 року дійшов висновку, що узурпація державної влади означає неконституційне або незаконне її захоплення органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими особами, громадянами чи їхніми об’єднаннями тощо. Під час судового розгляду Судом не було встановлено ознак захоплення влади президентом України”.

Згадане повідомлення Верховного Суду породжує у мене й інші юридичні дисонанси, які я хотів би обговорити після ознайомлення із постановою Великої Палати Верховного Суду по цій справі.

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду одразу не хотів відкривати судового провадження за моїм по-

зовом та повернув його мені, мотивуючи тим, що позивач не обґрунтував порушення своїх прав — не зазначив, якими саме повноваженнями президент України порушив права позивача. Мені довелося звертатися до Великої Палати Верховного Суду з апеляцією на цю ухвалу про повернення позову. Велика Палата скасувала ухвалу суду першої інстанції і зобов’язала суд відкрити провадження за моїм позовом.

У рішенні Касаційного адміністративного суду я виявив декілька шедеврів юридичної думки, основні з яких процитую:

“Звернення до суду є способом захисту порушених суб’єктивних прав, а не способом відновлення законності та правопорядку в публічних правовідносинах. Участь президента України Зеленського В.О. у форумі інтернет-діячів iForum-2019 23 травня 2020 року не створили публічно правових відносин між ним і позивачем”.

Публічно-правові відносини між мною — громадянином України і відповідачем — президентом України, утворилися з моменту складення відповідачем (20 травня 2019 року) присяги народові України на урочистому засіданні Верховної Ради України для вступу на пост Президента України.

Права та обов’язки суспільних правовідносин між мною — громадянином України і відповідачем — президентом України, встановлені Конституцією та законами України. Публічно-правовий спір між мною і відповідачем полягає у порушенні відповідачем способу здійснення своєї публічної професійної діяльності, який встановлено Конституцією та законами України, у вигляді презентації недержавною мовою доповіді “Гарант інновацій: створюємо майбутнє разом” на форумі інтернет-діячів iForum-2019 23 травня 2019 року.

На мою заяву у позові: “У результаті порушення конституційного ладу застосування української мови як державної, усупереч статті 24 Конституції України, відповідачем створено привілеї за мовною ознакою для однієї із національних меншин України, яких, відповідно до Всеукраїнського перепису населення України від 2001 року, на території України проживає більше ніж 130 національностей. Що призводить до розпалювання міжнаціональної ворожнечі та між-національних конфліктів за мовною ознакою і створює реальну загрозу територіальній цілісності України та її недоторканості. Подібні зловживання своїм службовим становищем окремими представниками органів державної влади та їх об’єднання у стійкі ієрархічні структури, діяльність яких спрямована на створення привілеїв для російської національної меншини України, стали однією із основних причин анексії Криму та окупації окремих районів Донецької і Луганської областей”, суд відповів наступним чином: “Проте доводи позивача стосовно породження відповідачем правопорушень у вигляді дискримінації, розпаленні між-національної ворожнечі та створення привілеїв за мовною ознакою є безпідставними, оскільки нічим не підтверджені, а можливі наслідки спірних правовідносин, про які зазначає позивач, перебільшені”.

— *Як Ви вважаєте, Ваш приклад може наслідувати інші?*

— Я завжди казав, що найкращий засіб агітації — це власний приклад. От я і намагаюсь власним прикладом спонукати українців до оборони основних ознак власної національної ідентичності від спроб їхнього знищення.

Щодо практичних порад, то головне усвідомити, що ніхто за нас — українців, не буде відстоювати українські національні інтереси. Ми маємо самі відстоювати в боротьбі своє право на життя під сонцем. Якщо ближчим часом українці не усвідомлять цього, то незабаром Україна перетвориться на своєрідний американський штат Оклахома, назва якого походить від назви племені, яке мешкало на території цього штату, але панує там культура й мова зовсім не корінного населення.

Спілкувалася **Любов ГОЛОТА**.

ПРОТИ АНГЛІЗМ

ПРОТИАНГЛІЗМ від Ірини Фаріон. Подача 5

Англоварваризація, яку спостерігаємо через некероване і невмотивоване запозичення англійських слів, призводить до антикультурного та політичного процесу відчуження чи відступництва українців від самих себе. Це свідчить про хворобу залежності постколоніального чи гібридного суспільства від чужого пріоритету та недооцінку й приниження національного чинника. У такому випадкові “корисність запозичення перетворюється в свою протилежність, коли через невпинний тиск численних запозичень у носіїв мови, що йому (цьому тискові) підлягають, занепадають власні творчі сили на мовній ділянці та не розвивається (слабшає) контакт з прямими носіями рідної мовної стихії” (Л. Булаховський):

“комунікаційний мікс” — мікс 1. “змішування”; 2. “суміш, харчовий напівфабрикат”; 3. “безладдя”, “плутанина”; 4. кін. “наплив” (ВАУС); “змішування”, “суміш”, “безлад” (АРС, с. 475), мікс — комунікаційна суміш (безлад);

“запропонувати цікавий, корисний контент” — content: омонімна і багатозначна лексема 1. “вміст”; 2. “зміст”; 3. “суть”, “основний зміст”; 4. “обсяг”, “об’єм”, “місткість” (ВАУС); “зміст”, “вмістиме”, “сутність, суть”, “ємність” (АРС, с. 164), контент “будь-яка інформація, розміщена на певному ресурсі” — вміст, наповнення; контент-аналіз — аналіз вмісту (наповнення); “тексти, графіка, мультимедіа та інше інформаційно значуще наповнення інформаційної системи” [44, с. 116],

контент — зміст, вміст, наповнення;

“розробка меседжів і прес-кітів” — message: багатозначна лексема 1. “повідомлення, донесення”, “послання”; “лист”; 2. “офіційне урядове послання”; 3. “доручення”, “місія”; 4. церк. “проповідь”; “одкровення”; 5. “ідея” (твору); “думки”, “погляди” (письменника) (ВАУС); “повідомлення”, “послання” (АРС, с. 466),

Меседж — “думка чи ідея, виражена вербальним або невербальним способом, якщо вкладений у неї зміст забезпечує взаємозалежність між учасниками комунікативної взаємодії як аспекту соціальних відносин на основі притаманних їй усталених історичних, духовно-ментальних, соціокультурних форм”, меседж — посил, повідомлення, погляд.

Від редакції: Просимо читачів долучитися зі своїми запитаннями до Ірини Дмитрівни Фаріон, професорки, докторки філологічних наук, постійної авторки “Слова Просвіти”.

Освячення стіни пам’яті до Дня захисника України

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

“Мир у полоні — це не наш мир. Нам потрібен мир лише після перемоги!”
Блаженніший Митрополит Епіфаній

Напередодні Дня захисника України і святої Покрови у Дарницькому районі столиці відбулось урочисте відкриття та освячення пам’ятного хреста та меморіальної дошки в пам’ять полеглих захисників України.

12 жовтня предстоятель Православної Церкви України відвідав столичний храм преподобних Антонія і Феодосія Печерських. Блаженніший Митрополит Епіфаній у співслужінні настоятеля парафії протоієрея Павла Осно-

венка та запрошеного духовенства звершив освячення пам’ятного хреста і меморіальної дошки на честь загиблих захисників України та заупокійну молитву за полеглими воїнами — колишніми мешканцями Дарниці. Після відправи Предстоятель звернувся до присутніх з першосвятительським словом. “Сьогодні ми зібралися біля цього храму на честь святих Антонія і Феодосія, щоб вшанувати героїв, які віддали життя за кожного з нас. Якби ми усі розуміли цю жертву, яку принесли наші захисники, то напевно не було б тих випробувань, які ми сьогодні проходимо. Наш обов’язок — молитися і завжди пам’ятати про подвиг наших воїнів. Радий з того, що українські храми стають осередками пам’яті

про цих новітніх героїв, тож хочу висловити подяку усім, хто долучився до важливої справи увіковічення їхньої пам’яті”, — сказав Митрополит Епіфаній.

P.S. Фронтвик спалив себе на Майдані через політику Зеленського

У ніч із 10 на 11 жовтня 49-річний боєць-фронтвик ООС Микола Микитенко вчинив самоспалення на Майдані Незалежності на знак протесту проти політики президента Володимира Зеленського. Із останніх дописів Миколи Микитенка у Фейсбуці можна зрозуміти, що він обурений політикою президента щодо бійців, які сьогодні захищають Україну від агресора. Рідні також це підтверджують. Окрім того, в соцмережі чоловік закликав усіх ви-

ходити на протест за Україну, як це зробила громадськість 24 серпня на День Незалежності.

Військовий учинив самоспалення о 3:30 ночі. Випадкові перехожі намагалися збити полум’я. Обгорілого чоловіка шпиталізували до лікарні з майже 90 % опіків тіла. За словами його доньки, також військовослужбовці, Юлії Микитенко, на цей час чоловік живий. Однак шанси вижити — мінімальні.

У 2014 Микола Микитенко брав участь у боях під Слов’янськом у складі добровольчого батальйону Національної гвардії України ім. Сергія Кульчицького. Під час евакуації збитого вертольота на Карачуні він отримав поранення, має групу інвалідності. Після лікування служив у різних бойових підрозділах в зоні ООС.

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

Задля привернення уваги до непересічних персоналій, які живуть поруч із нами, яким ми завдячуємо мирним і спокійним життям за лінією фронту, та об’єднання суспільства, збереження пам’яті про боротьбу за свободу в новітній історії України та до осмислення важливих історичних подій перед присутніми поділилися спогадами героїчні “кіборги” 90 окремого аеромобільного батальйону імені Героя України старшого лейтенанта Івана Зубкова. Цей батальйон прикметний тим, що комплектувався винятково з добровольців. За короткий час бійці 90 батальйону стали відомими своїми звичками у важких боях за Донецький аеропорт у 2014–2015 роках у складі 81 окремої аеромобільної бригади біля селищ Піски, Опитне, Водяне, а також промзони Авдіївки. Понад сотню бійців батальйону нагороджено орденами, двоє стали Героями України. Ім’я одного з Героїв, старшого лейтенанта Івана Зубкова, присвоєно батальйону.

“Вони вистояли, не витримав бетон”, — написано на марках Укрпошти, присвячених обороні Донецького міжнародного

«Народжені перемагати!»

Зустріч із бійцями легендарного 90 батальйону ім. Івана Зубкова на Майдані Незалежності відбулася в Інформаційно-виставковому центрі Музею Майдану до Дня захисника України.

Учасники заходу (справа-наліво): Руслан Боровик (Багдад) — гранатометник, Віталій Баранов (Біба) — підполковник, Девід Давидов (Легіонер) — сержант, Андрій Шишук (Север) — сержант

аеропорту (ДАП), в народі названих “кіборгами”. Вони тримали оборону 242 (244!) дні, поки не впало перекриття між поверхами споруди. В останні дні оборони ДАП батальйон втратив 22 людини, 60 було поранено та ще троє зникли безвісти. У проросійських

сил у ці дні, за даними від полонених і з радіоперехоплення, — сотні загиблих і поранених. Гасло бригади — “Народжені перемагати!”. Після виходу з аеропорту бійці батальйону ще півроку тримали підходи до нього.

Про бої у найгарячіших точ-

ках Донбасу і про те, як війна виглядала у 2014-му, розповідали:

Віталій Баранов (Біба) — підполковник, кавалер 2-х орденів Богдана Хмельницького. Він у 2014 чотири місяці намагався потрапити в армію. Потрапив на Донецьке летовище, коли українські військові терпіли важкі втрати та жахливі поранення. Був заступником і виконувачем обов’язків комбата.

Руслан Боровик (Багдад) — гранатометник, нагороджений орденом “За Мужність” 3 ступеня. Крім зброї, взяв на війну фотоапарат. Завдяки Руслану збереглися фото загиблих “кіборгів”. Книга фотографій Боровика “ДАП” стала першою вагомою збіркою знімків з передової.

Девід Давидов (Легіонер) — сержант, нагороджений орденом “За Мужність” 3 ступеня.

Андрій Шишук (Север) — сержант, нагороджений орденом “За мужність” 3 ступеня. Йому пощастило вижити після вибуху 20 січня, витягував побратимів з-під завалів аеропорту.

На превеликий жаль, через хворобу не змогла приїхати та розповісти про героїчного сина Ніна Брановицька, мама загиблого героя-кулеметника 90 батальйону Ігоря Брановицького.

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі!

Тижневик “Слово Просвіти” — один із небагатьох нині існуючих острівів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і

об’єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

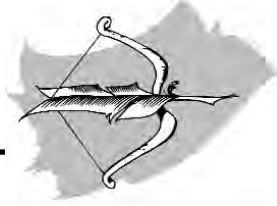
АТ “Альфа-Банк, р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповню-

ється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Минулого тижня на наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. Бучма Христина Олексіївна — 500 грн.
2. Хома Марія Михайлівна — 200 грн.
3. Морозова Ганна Георгіївна — 1000 грн.
4. Швець Петро Васильович — 200 грн.

Леся Українка. Квітка Цісик. Олена Теліга — фільми про цих жінок “зарубано” на 14-у пітчінгу Держкіно нашою Радою Кінематографії

Ірен РАЗДОБУДЬКО,
сценаристка, письменниця

Кіно — це зброя! Панове журналісти, ми, автори цих проєктів — сценаристи, продюсери, режисери, заявляємо: далі терпіти не можна! Хто хоче знищити країну — передусім знищує її культуру.

Рада Кінематографії (можливо, за вказівкою “згори”) викинула проєкт “Олена Теліга. НЕЙ-МОВІРНА” зі списку ВДРУГЕ. Голосували “пакетом”.

Дорогі порядні і кришталево чисті люди з Великої Кінотусівки (тобто, Ради) — ті, хто лагідно і привітно посміхається мені в обличчя і... встромляє ніж у спину, — від вас нині чекатимуть пояснень Вашої позиції всі (а їх надто багато аби ігнорувати!), хто підтримував наш проєкт і ОЛЕНУ ТЕЛІГУ!

А від себе, додам таке: *нехай Олена Теліга і Бабин яр сняться Вам щочоночі*, шановні члени...

Пан Андрій Дончик
Пані Людмила Горделадзе
Пан Віталій Доколенко
Пан Сергій Зленко
Пан Максим Маган
Пан Аркадій Непиталюк
Пан Андрій Халпахчі
Пан Олександр Шпилюк
Просто — побійтесь хоч трошки Бога... Влада і гроші — ще не все. Це минається — і досить швидко.

Ми все одно переможемо!

“Я вдруге з Києва не виїду!”
ФАКТИ:

1. Сценарій про Олену Телігу позаминулого року став переможцем УКФ (Український Культурний Фонд), отримавши фінансову підтримку і високу оцінку експертів;

2. В минулому році, маючи прохідний бал, через РУЧНИЙ режим і скасування результатів пітчінгу — не потрапив до фінансування;

3. На нинішньому 14-у пітчінгу Держкіно ми отримали стовідсотково переможне місце в 42 балах (при “прохідних 35”);

4. Сценарій і створення фільму підтримали такі знакові постаті України як В’ячеслав Брюховецький, Ада Роговцева, Василь Шкляр, Товариство імені Олени Теліги і Всесвітня Координаційна Рада українців за кордоном. А ТАКОЖ польські партнери, котрі ще на рівні прочитання сценарію гарантували грант і успішний прокат в Польщі та в інших європейських країнах.

А тепер, УВАГА!!! Ми не пройшли.

Українська кіноакадемія висловила свою позицію щодо 14-го пітчінгу Держкіно

Результати 14-го конкурсу Державного агентства України з питань кіно викликали занепокоєння Української кіноакадемії. Зокрема, непрозорість критеріїв, на основі яких приймалось рішення Радою з державної підтримки кінематографії і нехтування оцінками експертних комісій, виставленими під час першого і другого етапу конкурсу.

Члени Ради з державної підтримки кінематографії не озвучили чіткі критерії, за якими до переліку переможців не було включено кінопроєкти, що займали перші позиції у рейтингу після оцінювання експертними комісіями, а також не зрозуміла мотивація включення до переліку переможців кінопроєктів, що зайняли значно нижчі позиції у рейтингу, ніж ті, що були виключені, і неоголошення переможців за напрямками “Анімаційні повнометражні фільми (для широкої глядацької аудиторії)”, “Анімаційні повнометражні фільми (авторські)” та “Ігрові повнометражні для дитячої аудиторії”. Крім того, було змінено

умови проведення конкурсу після його оголошення. Таким чином, Українська кіноакадемія вважає, що рішення Ради з державної підтримки кінематографії дискредитувало саму процедуру проведення конкурсів Державного агентства України з питань кіно і знецінило роботу членів експертних комісій.

З огляду на це, Українська кіноакадемія звернулася до міністра Міністерства культури та інформаційної політики Олександра Ткаченка, голови Державного агентства з питань кіно Марини Кудерчук та голови Ради з державної підтримки кінематографії Андрія Дончика з вимогою скасувати прийняте Радою рішення, затвердити перелік кінопроєктів-переможців згідно з умовами, оголошеними 16 червня 2020 року, а також дати чітке вмотивоване обґрунтування виключення кінопроєктів з переліку переможців, що виконали умови конкурсу і набрали рейтинги вищі за включені рішенням Ради з державної підтримки кінематографії.

Заява секретаріату правління Національної спілки кінематографістів України

Підсумки 14 конкурсу (пітчінгу) кінопроєктів викликали велику стурбованість і навіть обурення значної частини української кіноспільноти. Ми поділяємо негативну оцінку того, що сталося. Рада з підтримки кінематографії (попри те, що в її складі поважає нами професіонали) та Держкіно України в цілому продемонстрували зневагу до демократичних процедур проведення творчих конкурсів, до принципу змагальності як такого. Зміна правил, умов конкурсу уже по його закінченні узагалі не витримує жодної критики.

Зруйновано може найдорожче — довіру кіноспільноти, у тому числі довіру зарубіжних партнерів. А головне — випрозорилась мета тих трансформацій в кіноіндустрії, які розпочалися з появою в Держкіно України її нинішньої очільниці Марини Кудерчук. На прицілі практично усе досягнуте за останні 7-8 років, коли поставала, опісля двох десятиліть негачій і нищення, національна кіноіндустрія, національна кінокультура.

Кадр з фільму “ТОЛОКА” (2020, режисер Михайло Іллєнко) — знову поціли-ли в нашу хату, знову збираємось на відбудову...

Закономірний занепад

Рішення Ради з державної підтримки кінематографії від 6 жовтня 2020 р. щодо затвердження переможців 14 конкурсного відбору кінопроєктів є результатом ланцюга подій в кіногалузі протягом останнього часу.

Пилип ІЛЛЄНКО

Більше року триває саботаж призначення останнього члена Ради (за квотою фахового юриста), без чого Рада досі є недоукомплектованою.

У жовтні минулого року Рада скасувала і переглянула результати 11 конкурсного відбору кінопроєктів, створивши небезпечний прецедент і підірвавши довіру до України на ринку копродукції фільмів.

Конкурс на посаду голови Держкіно виявився непрозорим і скандальним.

Під виглядом боротьби з коронавірусом скорочено фінансування галузі.

Періодично відбуваються публічні спроби дискредитації українського кінематографічного доробку останніх років, зокрема з боку керівництва профільного міністерства.

Протягом кризової першої половини 2020 року галузь позбавлена фінансування Держкіно.

14 конкурсний відбір відбувся за усіма напрямками (крім дебютів) одночасно. На конкурс надійшло 447 проєктів, а самі пітчінги тривали два тижні. Це фізично виключає можливість повноцінно оз-

найтися з усіма проєктами і для тих, хто ухвалює рішення, і для тих, хто спостерігає за конкурсом. Влітку цього року відбулася спроба запровадити нові правила проведення конкурсного відбору, що не тільки суперечать чинному законодавству і міжнародній практиці, але й спрямовані на фактичну побудову так званої “мейджорської системи” за російським зразком.

Відбувається постійний тиск на членів експертних комісій та членів Ради у вигляді виходу під час пітчінгів телесюжетів на провідних телеканалах, в яких майже не приховується спроба просунути проєкти одних компаній і скомпрометувати інші, а також “виховних” зустрічей керівництва профільного міністерства з членами Ради тощо.

Інспіровано безпідставні кримінальні провадження, маніпулятивна інформація про які, разом з де-факто “чорними списками” лідерів ринку, опублікована протягом проведення конкурсу на сайті Держкіно. І, як “вишенька на торті”, — минулого тижня на допит до поліції було викликано колишнього виконавця обов’язків голови Держкіно. Нага-

даю, що результати 11 конкурсу скасували майже одразу після його показового звільнення урядом. Бувають же такі збіги...

І на цьому тлі, вже за кілька місяців, має розпочатися процес формування нового складу Ради з державної підтримки кінематографії. І якщо в нашій кіноіндустрії і далі всі будуть боротися проти всіх і думати при цьому, що їм вдасться вижити поодинокі — то новий склад Ради може виявитися таким, що історія прозорого розподілу коштів державної підтримки кіноіндустрії закінчиться.

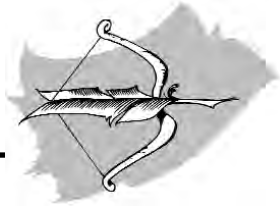
Реальним кроком сьогодні може стати створення широкого руху кінематографістів з метою здійснення публічного громадського контролю за діяльністю влади, реального впливу, а не сервільної його імітації, на формування нового складу Ради, а також стратегії розвитку кіноіндустрії в інтересах держави та галузі, а не окремих груп та осіб.

Та чи здатні ми зараз до цього, чи нам треба дочекатися повного знищення результатів нашої багаторічної спільної праці?

Закликаємо усю кіноспільноту, передусім громадські організації, до єдності і координованості дій. Бо ж інакше програємо. А головне — програє наша культура, у програші буде сама Україна.

Секретаріат правління
Національної спілки кінематографістів України
9 жовтня 2020 р.

**Прем’єр-Міністру України
пану Шмигалю Д.А.**

**Копії:
Міністру культури та інформаційної
політики України
пану Ткаченку О. В.
Голові комітету з гуманітарної політики
пану Потураєву М. Р.
Голові Державного агентства України
з питань кіно
пані Кудерчук М. М.
Раді з державної підтримки
кінематографії**

Шановний Денисе Анатолійовичу!

Ми, українські кінематографісти, обурені змістом і способом ухвалення Радою з державної підтримки кінематографії (далі – Рада) рішення щодо затвердження переможців 14 конкурсного відбору кінопроектів Державного агентства України з питань кіно.

Проте, це рішення є фінальною ланкою ланцюга подій, що відбувалися в кіногалузі протягом останнього часу.

Уйже більше року триває саботаж Міністерством культури та інформаційної політики проведення конкурсу на зайняття вакантної посади у Раді, без чого Рада досі є недоукомплектованою.

У жовтні минулого року, за публічного тиску з боку керівника профільного міністерства та голови профільного парламентського комітету, Радою було безпідставно скасовано результати 11 конкурсного відбору кінопроектів, внаслідок чимало переможців конкурсу були позбавлені можливості реалізувати свої проекти. Серед них були і фільми, які створюються у спільному виробництві з країнами ЄС, що вдарило по міжнародному іміджу нашої держави як надійного партнера, а компанії-виробники отримали значні збитки, вклавши власні кошти та кошти інвесторів у проекти під гарантії української держави.

Проведення конкурсу на заміщення вакантної посади голови Державного агентства з питань кіно виявилось непрозорим і скандальним. Під виглядом боротьби з коронавірусом було скорочено фінансування галузі. Набули системного характеру публічні спроби дискредитації українського кінематографічного доробку останніх десяти років, які, без сумніву, були періодом відродження національного кіно. На жаль, таку риторику впродовж останнього року можна було чути й від представників влади. Все частіше у наративі чиновників відбувається підміна понять “кіно” і “телебачення”.

Через колапс владних інституцій у галузі протягом всієї першої половини 2020 року український кінематограф було позбавлено фінансування з боку Держкіно.

Влітку цього року відбулася спроба запровадити нові правила проведення конкурсного відбору та положення про експертів, що суперечать чинному законодавству і міжнародній практиці. На жаль, очільники Міністерства культури та інформаційної політики, а також Державного агентства з питань кіно уникали запропонованого представниками галузі відкритого публічного обговорення цих документів.

На членів експертних комісій та членів Ради відбувається постійний тиск через телесюжети на телеканалі “1+1”, в яких майже не приховується спроба просунути проекти одних компаній і скомпрометувати інші; на сайті

Держкіно в порушення презумпції невинуватості публікуються фрагментарні і маніпулятивні дані про кримінальні провадження із зазначенням компаній, які ніби-то фігурують у них.

На цьому тлі рішення Ради щодо переможців 14 конкурсного відбору не тільки є таким, що ухвалене з порушенням порядку проведення конкурсного відбору, але й свідчить про свідоме ігнорування оцінок експертних комісій і не вмотивоване жодними аргументами, як того вимагають положення нормативно-правових актів та повага до власних колег.

У нас є підстави вважати, що перед ухваленням Радою рішення, на її членів, ймовірно, чинився тиск, зокрема з боку посадових осіб керівного складу Міністерства культури та інформаційної політики, а також Державного агентства з питань кіно.

Тож йдеться про втрату довіри з боку фахового середовища до Ради з державної підтримки кінематографії та керівника Державного агентства з питань кіно, і, відповідно, до всіх подальших дій і рішень цих інституцій.

Оскільки саме Міністерство культури та інформаційної політики здійснює формування державної політики в галузі кінематографії, а міністр координує роботу Державного агентства з питань кіно, вважаємо, що відповідальність за ситуацію несе також і міністр культури та інформаційної політики. Фактично зараз вирішується доля подальшого існування українського національного кінематографу.

Враховуючи викладене, ми, що підписалися під цим листом, вважаємо результати 14 конкурсного відбору кінопроектів Державного агентства з питань кіно такими, що прийняті в непрозорий, недемократичний та незаконний спосіб у режимі ручного керування.

Ми вимагаємо від членів Ради з державної підтримки кінематографії та голови Державного агентства з питань кіно добровільно достроково скласти свої повноваження.

Вимагаємо від Міністра культури та інформаційної політики забезпечити проведення прозорого формування конкурсної комісії з обрання кандидатур до нового складу Ради, залучивши до конкурсної комісії реальних представників кіноспільноти, а не професійних лобістів, що представляють великі медіахолдинги. Міністр культури та інформаційної політики має гарантувати незалежність, прозорість та відкритість роботи і ухвалення рішень Радою з державної підтримки кінематографії.

Вимагаємо від нового складу Ради з державної підтримки кінематографії, після його затвердження, переглянути результати 14 конкурсного відбору відповідно до чинного законодавства, з урахуванням експертної думки та аргументованою мотивацією своїх рішень.

**Звернення підписали:
юридичні особи:**

1. Громадське об’єднання кінодокументалістів “Вавилон 13”;
2. Громадська організація “Віз-Арт”;
3. Громадська організація “Обличчям до культури”.

ФІЗИЧНІ ОСОБИ:

Артемій Кірсанов, сценарист, режисер, письменник; Валерія Борщевська, продюсер BUBO FILMS; Сергій Дзюба, сценарист, режисер, письменник; Андрій Литвиненко, режисер; Марія Москаленко, продюсер; Ірен Роздобудько, сценарист, письменниця; Володимир Тихий, режисер, сценарист; Юлія Мироненко, режисерка, сценаристка, письменниця; Дмитро Лісенбарт, режисер, продюсер; Сергій Волков, режисер, сценарист; Анна Мачух, виконавча директорка ГО “Українська кіно академія”; Юлія Сінкевич, ген. продюсерка Одеського міжнародного кінофестивалю; Христина Сиволап, режисерка; Пилип Ілленко, продюсер; Людмила Єфіменко, Народна артистка України; Андрій Котляр, кінооператор; Тетяна Ковтун, кінохудожник; Борис Чукулай, 1st AD, продюсер; Артем Вакалюк, сценарист; Михайло Ілленко, кінорежисер; Олександр Кришталович, кінооператор; Дмитро Шевченко, журналіст; Тарас Антипович, письменник, сценарист; Лариса Артюгіна, кінорежисерка “Платформа української документалістики”; Ольга Журженко, кінопродюсер ТОВ УКРКІНО; Ольга Райтер, програмна директорка LISFF Wiz-Art; Тетяна Ходаківська, режисерка; Сергій Стеценко, кінооператор; Сергій Ігнацевич, проєктний менеджер; Вікторія Нестеренко, кастинг-директор; Алла Овсянникова, продюсер; Іван Сауткін, режисер; Юрій Нікітінський, дитячий письменник, сценарист; Костянтин Кляцкін, співзасновник студії DocNoteFilms, режисер, сценарист; Віра Боса-Іваненко, редактор,

скрипт-супервайзер; Дмитро Суханов, продюсер, співзасновник Асоціації Кіноіндустрії України; Андрій Іванюк, режисер, сценарист; Нестор Воля, Громадська ініціатива #інфоВАРТА, співфундатор Української спілки блогерів; Антон Фролов, критик, редактор; Богдан Логвиненко, Ukrappner; Роман Бровко, режисер; Олексій Салов, звуко-режисер; Валерій Махнев, кінооператор; Олександра Бровченко, режисерка; Дмитро Галайко, режисер; Максим Прасолов, продюсер, сценарист; Святослав Пашук, режисер, сценарист; Ярослава Кузьменко, режисерка; Андрій Толошний, кінематографіст; Таїсія Кутузова, режисерка документального кіно, журналістка; Олена Косенко, сценарист, редактор; Ігор Савиченко, продюсер; Світлана Зінов’єва, продюсерка, операторка; Юлія Григорук, бандуристка, поетка; Варвара Філіпчук, режисерка; Іван Козленко, гендиректор Довженко-Центру; Андрій Хохолкін, сценарист, режисер; В’ячеслав Вінник, кінорежисер, сценарист; Ярослав Пілунський, кінооператор; Віктор Маляренко, режисер монтажу; Володимир Сущенко, голова правління ГО “Експертний центр з прав людини”; Жанна Максименко-Довгич, режисерка, сценаристка, голова Української гільдії режисерів; Володимир Нікітенко, продюсер Good Deeds Animation; Тетяна Власова, PR менеджерка; Ольга Войтенко, сценаристка, письменниця; Світлана Тарасова, продюсер/директор VST Production; Світлана Кецкало, менеджерка проєкту; Катерина Пенькова, драматургиня, сценаристка; Михайло Лебедев, режисер, оператор; Олексій Кузьменко, оператор-постановник; Андрій Суярко, продюсер; Мирослава Хорошун, режисер, сценарист; Владислав Робський, режисер, сценарист; Остап Вакулюк, актор; Валерій Гриша, студент кінорежисерського курсу; Анастасія Рожкова, художниця, аніматорка; Михайло Журавель, режисер, директор Одеського культурного центру; Петро Микитюк, актор; Леся Шкап’як, актриса; Юрій Глазов, керівник знімальної групи; Олександра Степашко, режисерка; Дмитро Судаков, продюсер Good Deeds Animation; Ілля Дядик, програмний директор Артхаус Трафік; Євген Хорольський, кінооператор; Ірина Ковальчук, продюсера; Марина Артеменко, режисерка, сценаристка; Надія Грачова, продюсерка; Валентин Мельниченко, оператор-постановник; Юлія Трибрат, режисерка; Оксана Артеменко, режисерка, сценаристка; Андрій Кокотюха, сценарист; Нікіта Губський, художник, аніматор; Тарас Ткаченко, режисер; Юлія Домбругова, кінорежисерка, продюсерка; Андрій Пономарьов, композитор; Володимир Філіпов, продюсер; Микита Демидюк, перекладач; Ірена Стеценко, режисерка, звукорежисерка; Геннадій Попенко, актор, телеведучий; Дмитро Тубольцев, актор; Оксана Присяжнюк (Ксенія Заставська), сценарист, письменниця; Оксана Панасівська, сценарист, продюсер; Наталія Васько, актриса; Дарина Костромова, художник; Аксинія Куріна, кінознавець; Ганка Третяк, режисер, продюсер; Микола Бровченко, сценарист; Ігор Гнатенко, лінійний продюсер; Євген Матвієнко, режисер, сценарист, художник; Юлія Шашкова, режисерка; Маргарита Тебешевська, режисер анімаційних фільмів, викладач; Матвій Тебешевський, звукорежисер; Зоя Лактіонова, режисерка; Ярослава Бутенко, сценарист, редактор; Ігор Шурпан, викладач спеціальності “Аудіовізуальне мистецтво та виробництво” Житомирського фахового коледжу культури і мистецтв ім. Івана Огієнка; Олеся Баглокова, журналіст; Аліса Коваленко, режисерка док. кіно; Оксана Казьміна, режисерка; Павло Белянський, сценарист; Манук Депоян, режисер, сценарист; Роман Хімей, режисер, оператор-постановник; Ярема Малащук, режисер, оператор-постановник; Іван Тімшин, сценарист; В’ячеслав Бігун, режисер, вчений-юрист, голова Наглядової ради Української гільдії режисерів; Ігор Колтовський, актор; Лариса Брюховецька, кінознавець, засл. працівник культури України; Михайло Кондратський, актор; Віталій Матвієнко, продюсер, актор; Катерина Цабєрябая, художник; Сергій Пархоменко, актор; Оксана Малашенкова, режисер; Яр-ка Ульяна, художник; Дарія Добровольська, художник; Ярослав Попов, кінорежисер; Андрій Границя, продюсер; Вікторія Глазова, виконавчий продюсер; Дмитро Капранов, письменник, сценарист; Віталій Капранов, письменник, сценарист; Леся Воронина, письменниця, радіоведуча авторської програми радіо “Культура”; Дмитро Ярошенко, актор; Ігор Жук, сценарист, бард, старший науковий співробітник інституту Космічних Досліджень НАНУ-ДКАУ; Володимир Харченко-Куліковський, режисер; Міла Іванцова, “Золотий письменник України”, сценарист; Микола Кравченко, голова правління ГО Книжковий простір, видавець.

(Збір підписів продовжується).

**Голові Державного Агентства України
з питань кіно, Держкіно України**

ЗАЯВА

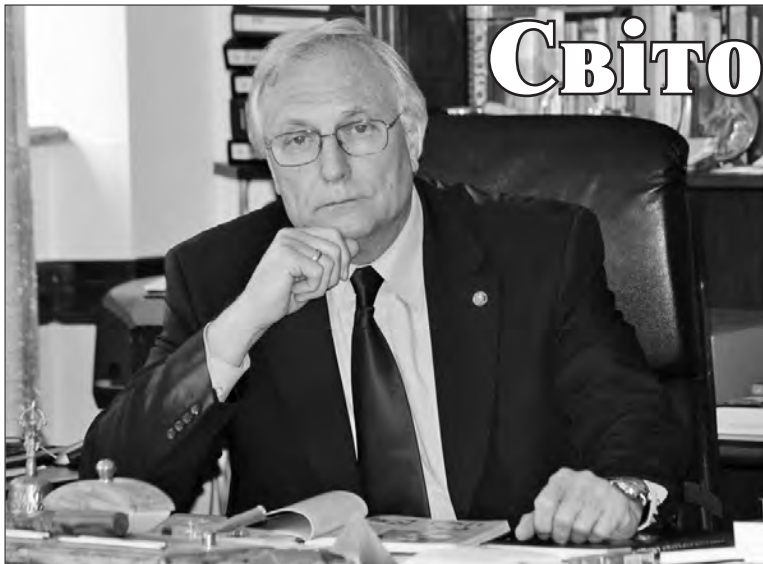
Прошу виключити мене зі складу експертів Держкіно.

Чотирнадцятий конкурс показав, що думка експертів не береться до уваги при ухваленні рішень, а переможців визначають у ручному режимі при зустрічі Ради з міністром.

У таких умовах експерти слугують хіба що прикриттям для зовсім інших механізмів. Я не хочу брати у цьому участі, це нижче професійної та людської гідності.

Готовий повернутися до експертної роботи тоді, коли буде відновлено нормальний конкурсний механізм.

Віталій Капранов, письменник, сценарист

Світова коронавірусна криза

Сергій КОМІСАРЕНКО, академік НАН України і НАМН України, академік-секретар Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України, директор Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, голова Комісії з біобезпеки і біохімії при РНБО України

*Продовження.
Початок у ч. 40-41 за 2020 рік*

Отже, у побуті основними запобіжними заходами, які детально висвітлено у рекомендаціях ВООЗ та МОЗ України, залишається миття рук, провітрювання приміщень, використання масок у громадських місцях, щоб убезпечити тих, хто поруч, а також знезараження поверхонь, які можуть бути контаміновані. Проте найголовніше — це фізичне і соціальне дистанціювання.

Вплив подібних заходів на поширення хвороби детально досліджено у масштабній роботі, де показано, що введення карантину в 11 європейських країнах дозволило уникнути від 21 до 120 тис. смертей. У Великій Британії спочатку, покладаючись на прогнози Імперського коледжу Лондонського університету, сподівалися, що ізоляція лише груп ризику та формування колективного імунітету дасть можливість утримати захворюваність під контролем. Однак невдовзі, після катастрофічного зростання кількості хворих, було запроваджено суворі карантинні заходи. Подібна ситуація склалася і в Сінгапурі, де послаблення карантину, запроваджене в перший тиждень квітня, погіршило ситуацію, хоча до того в країні доволі успішно контролювали COVID-19. Очевидно, що карантинні заходи мають продовжуватися (хоча, можливо, в дещо послабленому варіанті), щоб запобігти повторним спалахам у благополучних щодо захворюваності на COVID-19 регіонах.

Особливості перебігу COVID-19

Патогенетичні процеси, що викликає під час інфекції SARS-CoV-2 (як і збудники SARS і MERS), пояснюються змінами в клітині-мішені, які стосуються патернів транскрипції та трансляції, клітинного циклу, цитоскелету, сигнальних шляхів апоптозу та коагуляції, запалення та відповіді на стрес. Коронавірус здатний індукувати апоптоз клітин, що призводить до руйнування уражених тканин і форму-

вання у пацієнтів після одужання фіброзних рубців у легенях. Цей вірус порушує водно-сольовий обмін і транспорт протеїнів унаслідок індукції злиття клітин і впливу на проникність їх мембран. За таких умов розвивається недостатність сурфактанту, що призводить до колапсу альвеол і легеневого дистрес-синдрому. Найнебезпечнішою властивістю SARS-CoV-2 є його здатність спричинювати гіперреактивність системи вродженого імунітету через ураження макрофагів та індукцію цитокинового “шторму”, який зумовлює серйозні патогенетичні пошкодження.

Цікаві і досить несподівані дані було отримано в Інституті еволюційної антропології Макса Планка в Дрездені. Директор Інституту Сванте Пебу (Svante Paabo), відомий своїми піонерськими дослідженнями щодо походження людини та її розселення на планеті, разом зі співробітниками встановили, що послідовність із шести генів людини, які розміщені на 3-й хромосомі і були успадковані нашими предками від неандертальців близько 60 тис. років тому, істотно збільшують ризик ускладнення захворювання на COVID-19. В еволюції людини ці гени, напевне, відіграли позитивну роль у боротьбі з інфекційними захворюваннями, але зараз, навпаки, значно збільшують ризик летальності.

Більшість особливостей перебігу захворювання на COVID-19 було встановлено на основі аналізу даних, отриманих під час епідемії в Китаї, де надзвичайно ретельно й детально фіксували різні чинники стану хворих, а також у країнах Західної Європи і пізніше у США. Середня тривалість перебування хворих у лікарні в Китаї становила 24–27 днів, у разі летальних випадків від появи симптомів до смерті проходило в середньому 17–18 днів. Летальність серед лабораторно і клінічно підтверджених випадків у КНР становила 3,67%, серед хворих віком 80 років і більше — 18,4%. За даними інших країн, показники летальності коливаються від 2–3% до 11–12%. За статистичними даними Університету Джонса Гопкінса (США), глобальне співвідношення смертності та випадків захворювання на COVID-19 становило станом на 17 вересня 2020 р. 3,15% (941363/ 29902196), причому з часом це співвідношення поступово знижується. Слід зазначити, що оцінка показника летальності в країні є непростим завданням, оскільки недостатність тестуван-

ня іноді не дає можливості оцінити загальну кількість людей, які мали незначні симптоми і одужали після COVID-19.

При вивченні поширення інфікування на SARS-CoV-2 та захворювання COVID-19 було виявлено, що чоловіки частіше за жінок інфікуються, хворіють та помирають. Ці дані підтверджуються практично в усіх країнах, хоча і різняться залежно від епідеміологічних чинників. Перші результати було отримано в Китаї, де смертність (без урахування віку) становила 2,8% для чоловіків і 1,7% — для жінок. В Італії ризик захворіти для чоловіків був утричі вищим, ніж для жінок. У штаті Нью-Йорк (США) летальність була 42% для жінок проти 58% для чоловіків.

Серед можливих причин, які роблять чоловіків більш вразливими до COVID-19, називають такі: супутні захворювання (насамперед гіпертензія, діабет, серцево-судинні хвороби, ожиріння), поведінкові чинники (куріння, споживання алкоголю), вікові особливості та рівень ACE2-рецептора. Виявилось, що у крові чоловіків значно вищий рівень ACE2, ніж у жінок. Ще однією важливою причиною є відмінність у статевих гормонах. Так, у Іспанії потрапляла до лікарень із COVID-19 непропорційна кількість чоловіків із облісінням за чоловічим типом, яке пов'язане з високим рівнем тестостерону. Виявилось, що жіночі стероїдні гормони є стимуляторами імунітету на відміну від чоловічого гормону — тестостерону, що гальмує імунний захист і підвищує здатність SARS-CoV-2 проникати всередину клітин. Зокрема 176-естрадіол і прогестерон, знижують вроджену імунну запальну реакцію, одночасно підвищуючи імунну толерантність та вироблення антитіл. Застосування цих гормонів з терапевтичною метою розглядають як спосіб пом'якшити цитокіновий “шторм” при COVID-19.

Напевне, поєднання всіх згаданих вище чинників і є причиною більш високої смертності чоловіків при COVID-19. А одним із можливих пояснень високої смертності людей похилого віку від COVID-19 може бути зниження з віком функціональної активності імунної системи. Так, дослідження, проведене в Англії серед 109 тис. людей різного віку, показало, що 6% підлітків і молодих людей мали антитіла, здатні нейтралізувати SARS-CoV-2. Аналіз летальних випадків показав, що ризик смерті збільшується з віком, а факторами, що сприяють летальності, є наявність у хворих зайвої ваги та супутніх захворювань, передусім цукрового діабету, гіпертонії, серцево-судинних, онкологічних і респіраторних захворювань або інших інфекційних захворювань, що можуть призвести до сепсису. Отримано значну кількість непрямих доказів того, що цукровий діабет не лише є фактором ризику смерті при COVID-19, а й може виникнути внаслідок по-

шкодження коронавірусом підшлункової залози та індукції в ній автоімунних процесів.

Ожиріння є фактором ризику не тільки тому, що у людей із зайвою вагою частіше зустрічаються цукровий діабет, гіпертонія та серцево-судинні захворювання. Цей стан забезпечує унікальне мікросередовище для патогенезу COVID-19, що характеризується хронічним слабким запаленням, яке спричиняє гіпоксію тканин, виснаження імунних клітин, більшу вразливість до інфекцій і меншу чутливість до щеплень, противірусних і протимікробних препаратів, а також активну секрецію прозапальних цитокінів, які викликають ще більше запалення, замикаючи це коло. Підвищена важкість і спектр клінічних проявів COVID-19 у пацієнтів із метаболічним синдромом можуть також бути пов'язані зі значною експресією в острівцях підшлункової залози, ендотелії судин та жировій тканині рецептора ACE2, з яким взаємодіє SARS-CoV-2 для проникнення в клітину.

Відмінності в летальності від COVID-19 у різних країнах можуть пояснюватись не тільки відмінностями у роботі та забезпеченні системи охорони здоров'я, розповсюдженні діабету, ожиріння та серцево-судинних захворювань, генетичними особливостями, але й різною методикою проведення досліджень та можливістю поширення захворювання у будинках для престарілих.

Однак досі залишається незрозумілим, чому в одних людей інфікування SARS-CoV-2 проходить безсимптомно, а в інших — викликає важку форму COVID-19 і смерть, навіть якщо вони не мають згаданих вище факторів ризику. Тому тривають пошуки маркерів, які допомогли б передбачити розвиток захворювання при інфікуванні SARS-CoV-2. Нещодавні дослідження показали, що високий рівень кортизолу є кращим маркером ризику смерті від COVID-19, ніж рівні С-реактивного протеїну, D-димера або співвідношення нейтрофілів до лейкоцитів.

Інші дослідження свідчать, що маркерами можуть бути дефіцит певних субпопуляцій Т-клітин і різке зниження рівня базофілів — клітин, які беруть участь у відновленні тканин. Згадані вище фактори ризику виникнення критичних станів при COVID-19 також пов'язують із посиленою активацією клітин Th17 та сигналізацією інтерлейкіну-17, що може призвести до підвищеної ймовірності ураження легень та дихальної недостатності.

Показано, що на ранніх етапах перебігу захворювання можна передбачити за ступенем імунодомінування антитіл до протеїну S чи протеїну N вірусу SARS-CoV-2, що розраховується на основі п'яти показників: рівнів антитіл IgG1, IgM, IgA1, специфічних до протеїну S, та рівнів антитіл IgM, IgA2, специфічних до протеїну N. Зсув домінуван-

ня специфічності антитіл у бік протеїну S свідчив про одужання хворого, а у бік протеїну N — про високу ймовірність смерті від COVID-19.

У половини хворих з важкою формою COVID-19 спостерігається підвищена концентрація натрію в плазмі (>150 ммоль на літр), що пов'язують з аномально високою реабсорбцією натрію в нирках, спричиненою підвищенням активності ангіотензину II внаслідок зниження регуляції рецепторів ACE2.

Вчені з Корнельського університету (США) змогли з 90% точністю за 10 днів передбачити смерть деяких пацієнтів завдяки визначенню трьох маркерів, зокрема підвищеного рівня лактатдегідрогенази — ензиму, який бере участь у виробництві енергії кожною клітиною і потрапляє у кров при пошкодженні тканин. Дослідження, проведені в Індонезії серед 780 хворих на COVID-19, виявили, що у 95,8% померлих спостерігався дефіцит вітаміну D (вміст нижче 20 нг/мл); а у 93% хворих, які вижили, — нормальний рівень. Подібні результати отримано також у дослідженнях на Філіппінах і у Великій Британії. Результати ретроспективного дослідження, проведеного в штаті Іллінойс, показали, що люди з дефіцитом вітаміну D можуть мати майже вдвічі більший ризик заразитися SARS-CoV-2, ніж люди з достатнім рівнем вітаміну D. Оскільки вітамін D зміцнює вроджений імунітет, можна очікувати, що він здатний зменшити зараження та передачу SARS-CoV-2. Крім того, вітамін D також впливає на метаболізм цинку, що зменшує реплікацію коронавірусів. Відповідь на питання, чи може приймання вітаміну D зменшити смертність від COVID-19, дадуть результати клінічних випробувань у хворих похилого віку (>70 років), які проводить лікарня Університету Анже (Франція) і які мали завершитися в липні 2020 р.

Тяжкість захворювання на COVID-19 може бути пов'язана з різною кількістю протеїну ACE2, який експресується на поверхні деяких клітин у носі, легенях, кишечнику і використовується вірусом для проникнення в клітину. Висловлювалися занепокоєння, що люди з цукровим діабетом, гіпертонією або серцево-судинними захворюваннями є більш уразливими для коронавірусу, оскільки вони часто приймають препарати — інгібітори ACE2, які призводять до зростання кількості цих рецепторів на клітинах. Однак дослідження показали, що використання інгібіторів ACE2 та блокаторів рецепторів ангіотензину II не спричиняє підвищення концентрації ACE2 у плазмі. Було навіть отримано дані, що у хворих на COVID-19 з гіпертонічною хворобою спостерігається нижча смертність у разі застосування інгібіторів ACE2. Тому тим, хто приймає такі препарати, рекомендовано продовжувати їх вживання.

Припускають, що SARS-CoV-2 проникає в клітини різних типів (епітеліальні, імунні тощо) завдяки різним рецепторам і допоміжним молекулам (ACE2, CD147, CD26, TMPRSS2 та ін.), а зміни експресії цих рецепторів, пов'язані з віком, статтю, ожирінням, курінням та іншими факторами ризику, можуть зумовити тяжкий перебіг COVID-19.

Безумовно, існують і генетичні фактори, що впливають на важкість перебігу COVID-19. Аналіз геномів 1610 госпіталізованих в Італії та Іспанії хворих на COVID-19, що мали дихальну недостатність, виявив поширені серед цих людей генетичні особливості. У багатьох пацієнтів з важкою формою COVID-19 зустрічались певні варіанти комплексу генів хромосоми 3, зокрема генів, що кодують хемокіни, які взаємодіють з молекулами імунної системи та беруть участь у цитокиновому “штормі”, а також була знижена активність гену, який допомагає регулювати хемокіни. Іншою особливістю важких хворих на COVID-19 є підвищення активності гену, що кодує протеїн, здатний взаємодіяти з ACE2 — рецептором для проникнення SARS-CoV-2 у клітину. Дослідження виявили також зв'язок важкості перебігу COVID-19 з регіоном хромосоми 9, що визначає групу крові. Хворі на COVID-19 з II групою крові в 1,5 рази частіше мали дихальну недостатність порівняно з тими, хто мав інші групи крові, водночас, пацієнти з I групою крові мали менші шанси важкого перебігу COVID-19.

Давно відомим фактом є більш важкий перебіг COVID-19 у представників етнічних меншин, що проживають в європейських країнах і США, зокрема вихідців з Південної Азії, Африки, Латинської Америки, індіанців тощо. Причини цього явища залишаються остаточно не з'ясованими. Аналіз інформації з біобанку Великобританії щодо людей, протестованих на COVID-19, показав, що більша ймовірність важкого перебігу COVID-19 у представників етнічних меншин (у 1,5-2 рази) не може бути пояснена впливом соціально-економічних та кардіометаболічних факторів, у тому числі різним рівнем вітаміну D.

CDC, який є, напевне, найавторитетнішим закладом з боротьби з інфекційними захворюваннями у світі, називає такі три головні симптоми COVID-19: лихоманка (підвищення температури), сухий кашель та ускладнене дихання.

Ці симптоми можуть бути як сильно виражені, так і ні, захворювання може навіть проходити без симптомів. ВООЗ на основі даних аналізу перебігу 56 тис. випадків захворювання на COVID-19 у КНР наводить такий розподіл симптомів: лихоманка (87,9%), сухий кашель (67,7%), слабкість (38,1%), мокрота (33,4%), ускладнене дихання (18,6%), біль у горлі (13,9%), головний біль (13,6%), біль у м'язах (14,8%), відчуття холоду (11,4%), нудота і блювота (5,0%), нежить (4,8%), діарея (3,7%), кашель з кров'ю (0,9%), почервоніння очей (0,8%). Спостерігаються також такі симптоми, як

втрата відчуття смаку та запаху, потьмарення свідомості, дерматологічні прояви (зокрема кропивниця) та лімфоцитопенія. Втрата відчуття смаку та запаху є специфічним симптомом, який майже однозначно вказує на COVID-19, оскільки він дуже рідко трапляється при інших інфекційних захворюваннях. Нещодавно було помічено ще один незвичний симптом — погіршення слуху або виникнення шуму у вухах, що може тривати досить довго після одужання.

Виявлення лімфоцитопенії є важливою діагностичною ознакою, яка допомагає прогнозувати подальший перебіг захворювання, адже зниження рівня CD3+, CD4+ та CD8+ Т-лімфоцитів при COVID-19 часто корелює з підвищеною летальністю. У моноклеарних периферійної крові хворих на COVID-19 спостерігають активізацію сигнального шляху p53, стимуляцію апоптозу та автофагії. Відомо, що SARS-CoV-2 може інфікувати Т-лімфоцити шляхом злиття протеїну S з мембраною клітини-мішені. Ймовірно, що він, як і MERS-CoV, не розмножується в Т-лімфоцитах, однак спричинює їх апоптоз. Також у хворих часто спостерігається високий вміст залізовмісного протеїну феритину, який бере участь в активізації макрофагів для посилення секреції запальних цитокінів.

Найбільш небезпечними ускладненнями COVID-19, які можуть призвести до смерті, є пневмонія, гострий респіраторний дистрес-синдром, поліорганна недостатність, септичний шок. Часто виникають такі серцево-судинні ускладнення, як серцева недостатність, аритмія, запалення серця, тромбоз. Приблизно 20—30% людей, які перехворіли на COVID-19, мають підвищений рівень печінкових ензимів, що свідчить про ураження печінки.

У дітей зараження вірусом SARS-CoV-2 може спричинювати розвиток педіатричного мультисистемного запального синдрому, який має симптоми, схожі на хворобу Кавасакі, і може бути летальним. На відміну від дітей з легкою формою COVID-19 або з синдромом Кавасакі, діти з MIS-C не мають антитіл до двох коронавірусів, що викликають сезонну застуду, а також характеризуються зниженим рівнем інтерлейкіну-17A, що є причиною запалення та аутоімунних розладів.

Хоча слід зауважити, що діти рідко мають важкі ускладнення при COVID-19 і часто переносять інфекцію безсимптомно. Згідно з дослідженням, проведеним за участі майже 400 заражених SARS-CoV-2 дітей і підлітків (віком до 21 року), діти у віці від 6 до 13 років рідше мають симптоми COVID-19, ніж ті, хто молодший або старший. Лише 61% інфікованих дітей у віці від 6 до 13 років виявляли

симптоми у порівнянні з 75% інфікованих учасників дослідження віком до 6 років і 76% тих, хто старше 13 років. Близько третини заражених дітей мали заражених брата або сестру та близько не контактували із зараженою дорослою людиною, а це означає, що вірус поширювався від дитини до дитини.

Незважаючи на те, що COVID-19 вважають переважно респіраторним захворюванням у дорослих (а особливо у людей старше 65 років), вірус SARS-CoV-2 може завдати відчутної шкоди ниркам, печінці, серцю та й загалом — майже кожній системі органів. Це підтвердили дослідження експресії генів 28 молекулярних факторів, які можуть полегшувати або обмежувати проникнення SARS-CoV-2 в тканини різних органів. Результати показали, що вірус має альтернативні шляхи проникнення в легені, центральну нервову систему і серце, а також може інфікувати кишечник, нирки та плаценту. Вразливими по відношенню до SARS-CoV-2 виявились і деякі групи клітин передміхурової залози та яєчок, що певною мірою може пояснити більш високу сприйнятливості чоловіків до цієї інфекції.

У 30% важкохворих пацієнтів спостерігаються ускладнення, пов'язані з активацією системи зсідання крові (легенева емболія, інсульт, інфаркти міокарда тощо). Причиною цього може бути запалення ендотелію (внутрішньої оболонки судин), яке призводить до аномального зсідання крові у всіх кровоносних судинах і пошкодження різних органів, що пояснює безліч симптомів COVID-19.

У понад 300 дослідженнях у всьому світі виявлено поширеність неврологічних відхилень у хворих на COVID-19. Так, вчені Ліверпульського університету (Велика Британія) діагностували у 62% хворих на COVID-19 цереброваскулярну патологію (ішемічні інсульт, внутрішньомозкові кроволиви, васкуліт), а у 31% пацієнтів — зміни психічного статусу (психоз новонароджених, нейрокогнітивний синдром, афективні та психічні

розлади), причому 41% хворих з психічними порушеннями мали енцефалопатію або енцефаліт. Є також припущення, що COVID-19 спричиняє дихальну недостатність та смерть через пошкодження не легенів, а стовбура мозку, де розташований командний центр, який забезпечує процес дихання навіть у непритомному стані. Накопичено значну кількість доказів на користь того, що SARS-CoV-2 може долати гематоенцефалічний бар'єр і проникати в мозок. Імовірно, коронавірус здатен перебувати там тривалий час і активізуватися через багато років, подібно до вірусу вітряної віспи, який у дітей інфікує нервові клітини хребта, а у зрілому віці знову проявляється, спричиняючи захворювання на опізуночий лишай. Нещодавно одержано беззаперечні докази того, що SARS-CoV-2 здатний проникати у мозок і призводити до тяжких наслідків. Це довели експерименти із органами мозку людини, зараженими SARS-CoV-2, при яких спостерігались супутні метаболічні зміни в заражених та сусідніх нейронах. Попередити інфікування нейронів можна було блокуванням ACE2 антитілами або введенням спинномозкової рідини від хворого на COVID-19. Експерименти з мишами, які експресують у великій кількості ACE2 людини, показали, що саме інфікування мозку є головною причиною загибелі тварин, а не респіраторна інфекція. Нарешті, під час розтину пацієнтів, які померли від COVID-19, було виявлено вірус SARS-CoV-2 в нейронах кори головного мозку і зазначено патологічні особливості цієї інфекції, зокрема незначну кількість імунних клітинних інфільтратів.

Учені припускають, що різноманітні ураження при COVID-19 можна пояснити трьохетапним механізмом дії SARS-CoV-2. На першому етапі вірус зв'язується з ACE2, що експресується у значній кількості на клітинах легень, артерій, серця, нирок та кишечника, інфікує та пошкоджує клітини цих органів, викликає цитокиновий “шторм”. На другому етапі цитокіни підвищують проникність судин, що призводить до виникнення набряків і поширення запалення, а каскади гіперкоагуляції призводять до утворення дрібних та великих згустків крові, що пошкоджують різні органи. На третьому етапі (якщо він відбувається) вірус проникає через гематоенцефалічний бар'єр і потрапляє в мозок, що сприяє демієлінізації або нейродегенерації.

Підвищення проникності судин, яке призводить до накопичення рідини в тканинах і набряків, пов'язують з порушеннями у системі ренін-ангіотензину — RAS, в тому числі ензимів ACE і ACE2, що беруть участь у регулюванні артеріального тиску та рівновазі рідини в організмі. Ця система регулює кініновий сигнальний шлях, зокрема

його головний ензим — брадікінін, який відповідає за розвиток запалення і цитокинового “шторму”, що є важливою складовою патогенезу COVID-19. Використання ACE2 вірусом SARS-CoV-2 як рецептора для проникнення в клітину призводить до зниження позаклітинного рівня цього ферменту, що, в свою чергу, підвищує рівень брадікініну та викликає накопичення рідини в тканинах і запалення. Порушення в системі згортання крові, які часто спостерігаються у хворих на COVID-19, також можуть активувати кінінову систему і брадікінін.

В основі патогенезу COVID-19 лежить ураження клітин організму людини внаслідок двох основних механізмів: безпосереднього цитотоксичного впливу вірусу SARS-CoV-2, а також надмірного реагування на вірус імунної системи (сильне запалення, цитокиновий “шторм”, атакування клітинами-кілерами). Однак припускають, що при COVID-19 є ще один, додатковий механізм, який сприяє зараженню клітин вірусом та їх пошкодженню, — так зване антитіло-залежне підсилення (ADE — antibody-dependent enhancement). За цим механізмом відбувається підсилення реплікації вірусу в організмі внаслідок того, що вірусні частинки в комплексі з антитілами та компонентами комплексу легко проникають у клітини через Fc-рецептори, які взаємодіють з антитілами, або через відповідні рецептори комплексу. Збільшення вірусного навантаження стимулює секрецію макрофагами прозапальних цитокінів і виникнення цитокинового “шторму”. Таким чином, специфічні противірусні антитіла, що з'являються в організмі завдяки імунній відповіді, вакцинації чи введенню імунотерапевтичних препаратів, зокрема реконвалесцентної сироватки, можуть не захищати від вірусної інфекції, а, навпаки, значно погіршувати становище. Виявляється, що нейтралізувати вірус може лише велика кількість специфічних противірусних антитіл.

Механізм ADE спочатку помітили у представників родини вірусів Flaviviridae, що є збудниками лихоманки Західного Нілу, лихоманки денге, клішового енцефаліту тощо. Зараз з'являється все більше свідчень про використання механізму ADE коронавірусами. Так, імунізація проти вірусу котячого інфекційного перитоніту (FIPV) парадоксально збільшує тяжкість захворювання, а інфікування макрофагів вірусом FIPV може бути посилене за допомогою сильно розведених нейтралізуювальних моноклональних антитіл проти вірусного протеїну S. Подібні результати отримано в експериментах in vitro з вірусом SARS-CoV: концентрована сироватка проти протеїну S захищала клітини від інфікування, а після розведення — полегшувала інфікування і спричиняла загибель ще більшій кількості клітин шляхом апоптозу. Ймовірність використання механізму ADE вірусом SARS-CoV-2 ставить нові вимоги щодо безпечності вакцин та імунотерапевтичних препаратів, які зараз активно розробляють у світі.

Далі буде.

Іхні історії не загубилися, бо кожна з героїнь наважилася розповісти про себе у прямо-ефірній авторській передачі “Моя Історія” на Радіо Культура, яка звучала протягом трьох років. Розшифровані розповіді ожили текстами під обкладинкою паперового видання. Вони поліфонічно зазвучали емоціями і диханням в аудіокнижці “Одна з нас” тривалістю 28 годин 54 хвилини 17 секунд. У DAISI форматі — у відкритому доступі на сайті — її можуть послухати люди, які спроможні лише чути. Електронну версію видання прочитають ті, кому не дістався паперовий варіант. У тривимірному здійсненні унікальний Культурний проєкт “Одна з нас”, що реалізувався за фінансової підтримки Українського Культурного Фонду, розрахований на тривале життя.

У книжці нема історій важливих і менш значимих, є історії різні і неповторні. Оприявивши свої життя, героїні створили портрет жіночої України. Тут не глянцеви дівчата, які прагнуть підняти свій рейтинг за рахунок полуничок з приватного життя. Мої дівчата “зрізають коси”, щоб зекономити воду на митті волосся на лінії вогню. Вони одягають берці замість улюблених черевиків на підборах і йдуть на фронт. “Я зробила свій вибір ще на Майдані...”, — повторюють народні героїні України, які, до того ж, героїнями себе не вважають. Вони беруть на себе важку і небезпечну роботу, йдуть на передову, рятують життя бійців, штурмують міста на сході. Повертаються з війни, загоюють рани, контузії, долають ПТСР і стають до активного життя. Мої героїні пишуть книжки про війну, знімають документальні фільми, обстоюють кордони українського слова, розгортають прапор на найвищій вершині світу, стають паролімпійськими чемпіонками. Багато з них втратили фізичне здоров’я, але інклюзія дала можливість відкрити в собі додаткові таланти і ресурси.

Тетяна Скиртак, позивний Ромашка, — парамедик служби ASAP, що перекладається “Так швидко, наскільки це можливо!” І часом для порятунку чийогось життя Ромашка має лише 30 секунд, бо саме за стільки витікає кров при пораненні в шию. До війни Тетяна мала власний успішний бізнес. Але з початком війни пішла на фронт, закінчила курси НАТО. “Я б могла залишитися в Києві, але хто рятуватиме хлопців?”

Історикиня **Оксана Кісь** — авторка книжки “Жінки в ГУЛАГу: вижити значить перемогти”. Охоронці зневажливо казали про

них: зечки, бандерівки, пособниці і вважали табірним пилом. Сталінська система ГУЛАГу мала на меті зламати їх, перевиховати або просто перетворити в табірний пил. У таборах вони мали відчувати власну мізерність, забутисть, знеособлення. А вони вирішили протистояти системі своїм життям. Жінки не втрачали людяності, одомашнювали бараки, вишивали, співали, допомагали одна одній, лікували, колядували, переказували прочитані колись книжки, молилися, святкували і вірили. І вижили через власну дієздатність!

Яблуня — це мама, яка родить нам любов навіть з неба. Яка вчить доньку бути, навіть, коли сама йде у веселку. Це плекання спільного Саду доньок-матерів. Це — переосмислення маминого світу, який навечно залишається доньці. “Яблуня” — це дивовижна книжка-діалог письменниці **Людмили Таран**, яка вийшла у Видавництві Старого Лева. У ній доля матерів Оксани Забужко, Наталки Білоцерківцев, Софії Майданської, Богдани Павличко та Мар’яни Савки. Про історію створення книжки, про те, як “особисте постає свідченням епохи” — Людмила історія.

Дитинство ветеранки російсько-української війни **Андріани**

Сусак минало серед косівських жовто-зелених кольорів. “Я була з дитинства вихована любов’ю і патріотизмом... Замість казок про принцесу моя бабуся розповідала мені казки про Сибір, де відбула 20 років таборів за те, що її брат був учасником УПА... Моє рішення — з Майдану йти на Схід — не випадок, а обов’язок. На Майдані ми ставали нацією, ми одягали крила, і нам здавалося, що ми можемо все”.

Бабусині історії спрацювали у 2014, коли Андріана залишила місто про Японію, де вже почала працювати, і поїхала за щастям у місто Щастя, на Луганщину. “Одягла балаклаву і пішла...” Вона стала штурмовичкою штурмової групи батальйону Айдар, на-

Незагублені історії

Щойно у чернівецькому видавництві “Букрек” (директорка **Дарина Максимець**) побачила світ книжка **Галини Дацюк** “Одна з нас”, яка зібрала 55 історій жінок, що творять сучасний простір України. Книжка має підзаголовок “Незагублені історії”, і це той акцент, який надає виданню особливої тональності.

родною Героїнею, засновницею Жіночого Ветеранського Руху.

Три роки тому журналістка **Марина Ткачук** поїхала знімати телесюжет про українців у Казахстані. Передача готувалася до 70-

річчя акції “Захід”, внаслідок якої з Західної України за один день — 21 жовтня 1947 року — примусово було виселено близько 80 тисяч осіб! Те, що почула Марина від очевидців депортації, вже не відпустило. Історії про те, як літніх людей, жінок, маленьких дітей два місяці везли з України в товарняках, мов худобу, як викинули посеред голого безводного степу і наказали облаштовувати житло, як вони копали тверду, мов камінь, землю ложками, бо інструментів у людей не було, просилися в кадри документального кіно. І Марина стала режисеркою фільму “Три Івани. Історії українців у Казахстані”. Простежила долю трьох Іванів — Бойка, Карпінського, Мамчура. Першого депортували у Казахстан за те, що сестра була підпільницею ОУН. Карпінського засудили, бо знайшли “Історію України” Грушевського і “пришили” тероризм. Іван Мамчур зі Львова, отримав 10 років таборів за участь в УПА, будував Беломорканал, потім — місто Жезказган... “Але не було й дня, щоб я не думав про Україну”, — скаже він зболено в інтерв’ю. І саме в той день, коли фільм був повністю готовий, і щаслива Марина зателефонувала пану Івану, 95-літній легендарний Герой помер, так і не побачивши фільму. А ніхто ж досі не покараний за тотальне російсько-імперське знущання над нашими людьми... І в цій непокараності — наша тривога. Про це кричить фільм Марини Ткачук — від імені мільйонної діаспори українців, які опинилися в Казахстані внаслідок сталінської депортації!

“У мене історія з Лесею Українкою почалася змалечку, розповідає актриса **Галина Стефанова**. — Я виростала на Колимі, бо батьки мої, родом із Західної України, були ув’язнені в советському ГУЛАГу. А Україна — то була для нас із сестрою Наталею така земля обітована, омріяна... І все, що йшло з України, було неймовірне. Ми це сприймали крізь погляди, сльози, розмови батьків. Я українською мовою розмовляла від дитинства, бо за порогом була російська, коряк-

ська, евенкійська, якутська, а вдома була українська. В Україні були наші бабусі, наші кузини, була наша кузинка Леся, яку я дуже люблю. І коли моя мама читала Лесине “Мамо, іде вже зима, снігом травцю вкриває...”, то я була переконана, що Леся Українка — і є моя кузинка Леся. І ніхто мене довгий час не міг переконати, що це різні особи. Тому Леся Українка — це було рідне, одразу привласнене, вона стала моя”...

Після передачі я сфотографувала пані **Олену Бондаренко** поруч з портретом її мами Ольги на виставці “Українці, які перемогли ГУЛАГ”. Оленина мама перемогла, дочекалася реабілітації, сьогодні має 93 роки. А під час Кенгірського повстання, у 1954 році, вона була дівчиною. Коли розбили мурі між чоловічими і жіночими бараками, ув’язнені почали шукати рідних. Вони теж “знайшлися” — Оля Лядська і Ференц Варконі. 40 днів тривало повстання і було жорстоко придушене. Але ті 40 днів принесло відчуття свободи, сили духу і найсильнішого у світі кохання. Ференц і Оля встигнуть обвінчатися... Але ніколи більше не побачаться. Оленка, їхня донька, народилася далеко за межами України. Мама довго буде приховувати правду про Кенгірську історію. Олена стане журналісткою, громадською і політичною діячкою, народною депутаткою України і правозахисницею. Вона дізнається, ким був її тато, але не встигне його побачити. В Олениній історії — найсильніші людські почуття, освячені духом свободи і обпалені сталінським молохом.

Трирічною дівчинкою **Віра Барінова-Кулеба** вперше затисла пальчиками вуглинка і заходила розмальовувати піч. Заняття потрясло, і Вірочка вирішила, що віднині малюватиме завжди. Минув майже вісімдесят літ, дів-

чинка давно стала народною художницею України, визнаною цілим світом. Але бажання творити не полишало з тих пір її ні на мить. Тема творчості — жіночі образи, найголовніший серед яких — матері. “Великий Донець України, що відданістю свого вогненного таланту в своїх видатних творах возвеличила рідну Матір”, — написав М. А. Строженко на альбомі “Мій Шевченко” Віри Баріновій-Кулебі. Так і є.

“Моя мама була на барикадах увесь час, що б вона не робила”. Так сказала журналістка **Мирослава Барчук**, донька Ніли Крюкової, Героїні України, народної артистки України, про свою маму. — Я пригадала, як 2004-го року мама стоїть на Майдані. Це помаранчеве море співає “Ще не вмерла України”, і ми розуміємо і відчуваємо, що це наш народ. Для мене це було тоді вперше, коли я зрозуміла, що таке мій народ, що це, коли ти зливаєшся з ним. І мама дивилася на це помаранчеве море і сказала мені: “Напевне, тут є і моїх кілька тисяч

людей!” Вона мала на увазі, що обійшла з програмами української поезії Ліни Костенко, Василя Стуса, Дмитра Павличка, Івана Драча, Бориса Олійника, Лесі Українки школи, підприємства, ліцеї, університети, ПТУ, — не має в Києві такого закладу, де би вона не виступала, по всій Україні їздила... Вона працювала у Спільні письменників, їздила Україною, і тому для мами було так важливо відчувати, що “ці слухачські очі мої, що ці серця мої, і я починаю з ними працювати”... Мені мурашки йдуть по шкірі,

Зліва направо: письменниці **Євгенія Подобна**, командирка жіночого взводу Київського ліцею імені Івана Богуня **Юлія Микитенко**, дослідниця Усної історії **Тетяна Ковтунович**, ветеранка російсько-української війни **Ірина Цвіла**

коли пригадую, як мама мені сказала: “Тут є кілька тисяч і моїх!” Още для неї було важливо! Усе життя, і після 95-го року, вона була на барикадах! Вона їздила по всій Україні! І коли у 2006-ому році мама так фатально травмувалася, то її слова були: “Чому це сталося не на барикадах?”

Тетяна Ковтунович, дослідниця Усної історії, створила книжку “Капелани. На службі Богу і Україні”. Вона вислухала, ретельно архівувала і оприлюднила живу історію по гарячих слідах, коли слово свіже, спогад непридуманий, любов животворяща. Війна закінчиться, а книжка, видана Українським інститутом національної пам’яті, служитиме Україні правдою про непридуману, смертельну війну. І про Воїнів Світла — капеланів. А ми читатимемо вступне слово митрополита Іоана: “Для нас рай — це Україна. Ми його маємо доглядати і оберігати. І цю священну заповідь ми маємо виконувати сумлінно, не шкодуючи свого життя. І коли є ворог, який зазіхає на нашу землю, ми маємо захиститися, зупинити його. Якщо він не розуміє слова — значить маємо зупинити зброєю!”

Книжка “Доця” волонтерки Тамари Горіха Зерня стала книжкою року 2019 ВВС. Олена Юрковська без обох ніг стала паролімпійською чемпіонкою. Юлія Микитенко, Ірина Цвіла, Оксана Якубова, учасниці російсько-української війни, подолали поранення і контузії, і після кількох років фронту повернулися до улюблених справ. Ірина Довгань, звільнившись з полону, переживши катування, дала свідчення про злочини РФ для МКС в Гаазі. Незагублені історії 55-и жінок тривають у нових подіях.

Наклад книжки “Одна з нас” у 1000 примірників розповсюджений по бібліотеках України, громадських організаціях, у Центрі морально-психологічного забезпечення ЗСУ, місцевих громадах. Книжки вже читають у Маріуполі, Херсоні, Дніпрі, Краматорську, Кропивницькому, Львові, Києві, Старобільську, Чернігові. По одному примірнику одержали усі героїні книжки. Їхні історії надихають незламністю, яскравістю і патріотизмом.

“Незагублені історії” переконують, що жіночий досвід потрібно збирати, записувати, архівувати, берегти не лише для неопціненого архіву нашої пам’яті а й для мотивації до змін у житті.

Ця книжка багатьом додасть снаги і впевненості, щоб зробити наступний крок до власного Я і своєї мрії. “Не треба боятися змін. Життя триватиме на землі і без нас. Але наше життя без нас — не відбудеться. І коли здається, що резервуар твоєї сили висох, треба повірити, що завше знайдеться краплина роси чи дощу, яка впаде тобі на серце і оживить любов”.

P.S. Серед Героїнь книжки — бойова офіцерка, командирка жіночого взводу Київського військового ліцею імені Івана Богуня. Її чоловік Ілля Сербін загинув на фронті, а батько — **Микола Микитенко**, учасник російсько-української війни, підпалив себе на знак протесту проти політики чинної влади в ніч на 11 жовтня 2020 року в центрі Києва.

Галина ДАЦЮК,
м. Київ

Валентина МАСТЕРОВА

ЖУЛЯ

Рот баби Улитки вже давно не посміхається, тільки шкіриться, ніби вона хоче когось зісти. А так хоче. Бо Вітько тільки й чує: “...Хліб наш насущний, дай же нам...” Але хліба ніхто бабі не дає. І не лише хліба, хіба отого, що немає назви, звареного з лободи, якогось лушпиння й іще чогось, що тріщить на зубах, дере ясна і гірчить. А мама каже, щоб ми їли, бо помremo. Ми їмо, але від того ще дужче хочеться їсти й плакати. Ось і мама заплакала, бо піднесла бабі Улитці води, а вона вже не відкриває рота й не шкіриться, тільки дивиться. Певно, хоче щось сказати, та вже не спроможеться. Мама падає бабі на груди й починає голосити. Здалося чи що, наче біля повітки гавкнув Жуля. Ні, не здалося. “Мамо, Жуля вернувся!”, — я ще дужаю вийти з хати. Жуля сидить, наче й не тікав нікуди, радіє мені аж повискує. Жулю мама відпустила з ланцюга ще два тижні тому, а він, бач повернувся. І видно, що не голонний. З хати викине Мотя — моя менша сестра. Моті лише чотири, а мені аж сім. Мотя теж радіє. Та не ступає далі від ганку, зачотується й падає. І плаче. Але не голосно. Голосно плакати Мотя не може. То мама ще плаче, але ось замовкає і теж виходить на ганок. Дивиться на Жулю, що винувато піджимає хвоста й шуляється. Потім починає жалібно скавчати. Іще дужче скавчить, коли мама підходить, швидко хапає в оберемок, притискає до себе і несе до повітки. Я кричу, але не встигаю. Ледь чути “тюк” і Жуля затих. “Не дивись!” кричить мама, але я бачу, як ще смикаються лапи у мого Жулі. А його, повні жаху очі, дивляться на мене. А далі чорна яма. В тій ямі мені добре і не хочеться їсти... В хаті дивно пахне печенею, як тоді, коли ще тато був. Коли ще тато не штовхнув того дядька у чорній шкірянці, який забрав з-під баби Улитки клуночок із пшонном. Невеличкий зовсім. Баба вхопила його, як чужі люди заходили до хати, підіпхала під себе і лише трусилася перелякано, мов щось лихе зробила. Дядько у шкірянці відштовхнув бабу і забрав клунок, а татко тоді штовхнув того чужого дядька. А дядько вистрілював із нагана в стелю. Тата дядьки у формі побили, потім витягли на подвір’я, зв’язали мотузкою і кинули на підводу, де лежали мішки із нашим зерном, а зверху — бабин клуночок із пшонном.

Баби в хаті вже немає. Тільки ще пахне, ніби в церкві, коли запалюють свічки. І їжа пахне, аж у животі коле. Я знаю... Я не маленький. І я не буду їсти — я не зможу. І вже не зможу підвестися, ледь виповзаю з хати. Ще трохи й доповзу до вулиці, а там... Ні, не

доповзу. Он чиясь тінь, ніби хтось біжить. “Жуля! Ти живий?! А я думав... Жуля, Жульченко мій... Як же я тебе люблю! Жуля... Жульченко, йди до мене. Не бійся — я тебе не з’їм. Я більше вже не хочу їсти. Як тепло і світло. Як мені з тобою хороше. Жуля... А чого це мама так страшно кричить: “Ой, синочку мій, ой, ріднесенький! Ой, що ж я наробила!”

ЇХНЯ ХАТА

Я й досі пам’ятаю кожную, де жила, де зростала, де пізнавала, що таке добро і де розбивалися на друзки мрії. І сумую за кожною, бо вони для мене, як і люди, зі своїм обличчям і характером, зі своєю долею. Чи... недолею.

Ось ця хата, із самого краю села, під красивим червоним дахом, але вже без дверей. І вікна зяють пусткою, наче виколоті очі. Сьогодні ті вікна чомусь докірливо колупнули мені в душу: “І ти не зайдеш?”

— Чому ж, зайду. Ого! Таки справді добра... — Але боюся далі ступати, бо підлогу вже хтось зірвав. І піч розвалена, і груба, і... Все ж насмілююсь, проходжу. — Кажеш: холодно і вогко? А-а-а... Миші? Та як їм тут?... І в шпаринках вогко й холодно. А де ж твої?... Ото на тій великій фотографії? Молоді зовсім. Певно, чоловік, дружина і їхнє дитя? Хлопчик? Дивуєшся — чому я їх не знаю? Бо я не так давно тут живу, ще й на віддалі від усіх. Що ти кажеш! Невже!? Ні, я тоді не була в селі, лише чула, що поховали молодого хлопчину, який в Іловайську загинув. Один у батьків? Мовчи — далі я знаю. То це ти — їхня хата?

Дивлюся в єдине віціліле вікно, що виходить у сад. Сад великий, іще не старий, та вже зарослий вишняком, бузиною й акацією. Але навесні зацвіте.

— Що!? На тій розлогій яблуні? А чому ж ніхто?... Ти кричала, благала — не чув? Чи, може, й чув, та вже не хотів чути. Бачила його муку і все розуміла?

Торкаю рукою відсирілу стіну під обвислою шпалерою:

— Прости нас, людей. Ми такі. Не завжди можемо знести біль. І тобі дуже болять? Авжеж, болять. Почекай, може знайдуться інші — захочуть тут жити. Вже приходили? І що? А-а-а... Не схотіли, бо в цій хаті забагато горя, бо ж і мати... Не кажи нічого. Не суди. Отут, на твоєму порозі? П’яна. Я знаю — я чула, що вона з горя... Але ж у тебе ще є сад. І фундамент у тебе міцний. Ти ще не скоро...

— Помру?

— Ні, я хотіла сказати — як же далеко прилетів той снаряд...

— Не кажи нічого. Приходь коли. Поговоримо. Ти вмєш чути.

— А ти — говорити. О, дивися — хтось іде. Може...

— А що це ви тут робите в чужій хаті!? Ні стиди, ні совісті у людей. Наволоки. Понаїжджали, порозтягували все...

ТАНГО

Незаймана тиша разом із темрявою наповнює кімнату. Ще трохи — й ніч розчає переді мною двері, в які входити, часом, неймовірно важко. А я входжу, бо ті двері у мою пам’ять, у мої втрачені й марні сподівання. Хіба лише? За тими дверима і я, і вони, і ми... І моє танго, єдине за все життя. О, танго! Ти тоді сміявся: “Божевільна, яке танго. Ми і танго... Смішно. Та у нас ніколи не вийде”.

Але вийшло. Найкрасивіше у світі. Я одягла свою зелену з сірим сукню. Он вона й досі в шафі, як свято. А ти виправив мене в іншу кімнату, а коли гукнув: “Заходь!”, стояв у костюмі, якого ще жодного разу не вдягав. І сорочка сліпуче біла.

У тебе ціла касета із записами віртуоза-акордеоніста. Ти якийсь час вибираєш. І ось “Кумпарсіта”. Разом із першим акордом блимнуло світло, немов підморгнуло обом. Ти глянув на мене надто серйозно, відійшов і став понуро. А я... Я йду до тебе. Пристрасна мелодія захоплює і ніби вивільняє від усіх умовностей. І мої почуття теж, наче вивільнені крила. Вони підносять, дарують свободу душі й тілу. Ти простягнув руку, а другою легенько обняв. Так трепетно й ніжно, як ніхто й ніколи... Я посміхаюся — це ж танго, а не вальс, хоча мої очі зрадливі — я ніколи не танцювала танго, а ти любив джаз.

Крок, другий... Ти ще вчишся володіти цим дивовижним ритмом, а в моїй голові вже ніби після доброго вина. Твої руки такі

чутливі й сильні. І такі надійні. А очі... Суворі чоловічі очі, що знають справжню ціну життю і смерті. Ти й досі по-військовому стрункий, тільки волосся давно сиве. Та ще вуста майже завжди міцно стиснуті. От і зараз стиснуті, немов ти боїшся дати волю своїм почуттям. На мить здається, що ти не зі мною, не тут. І танцюєш інше танго серед кривавого межигір’я чужої війни.

Стиснуті вуста ворухнулися, ти різко повертаєш мене, ще і ще... Ніби хочеш вивільнитися від себе — від нас! Але я не відпускаю. Я не можу відпустити. Хіба я можу без тебе? Мої рухи, руки — усе тіло благає твого кохання, голова лягає на мужні груди, де й досі рана. Ти завмираєш, ми обоє завмираємо у божевільні наших почуттів — ми надто дорослі, щоб відчувати сором у коханні.

Твоя рука торкається мого волосся десь на поясі. Ти ніби хочеш їх погладити, ніби роздумуєш, сумніваєшся. Не віриш, відсторонюєш. І я сама. Але ти не відпустив, не дав мені вирватися із намагненого почуттями кола. Ти відчуваєш кожен мій рух. Але борешся зі мною і з собою... І не хочеш розірвати це коло.

Між нами ні відстані, ні засторог. Твої руки обнімають вкрайливо й ніжно. Погляд стає лагідним, ніби у хижака, що вже вполював свою здобич. Твоє обличчя зовсім близько, подих гарячий, а губи шорсткі — спрагли.

О, танго!

Я над усе боюся нічних телефонних дзвінків. Вони невимолимо жорстокі.

Костянтин СУШКО,
м.Запоріжжя

Продовження.
Початок у ч. 41 за 2020 рік

2.Тільки б не вмирала Бабина...

Немає вже річечки Кінської коло Бабини. Вос-танне з'єдналася вона з Дніпром 65 років тому, злилася, перемішалася її яскраво-блакитна вода з жовтуватого-блакитною Дніпровою, та й розчинилися обидві у “каховський”: то сивувато-блакитній — коли вода більш-менш чиста, то в зеленувато-блакитній — коли улітку вона розквітає дрібненькими-дрібно-синькими синьо-зеленими смердючими водоростями.

І тут уже — ніякого дива. Немає і Дніпра поруч із Бабиною. До п'яти кілометрів ушир (біля мого села) розлилося Каховське “море”. І так, — *нагору й нагору*, проти течії, на півтори сотні верст, аж до Хортиці — береги відступають один від одного на шість, на вісім, дванадцять, двадцять кілометрів, потім сходяться до восьми-семи, з тим знову розходяться, зокрема між Біленьким (правобережжя) та Василівкою (лівобережжя) майже на тридцять верст.

Дійсно, нема Дніпра, одна вода осталася.

Штучне море багато чого змінило у житті бабинців. Тут стали інакше ловити рибу, інакше купатися, інакше використовувати воду, інакше випасати корів, по-іншому заготовляти паливо на зиму. З'явилися нові слова, яких досі тут не вживали, зокрема: *шторм, зеленуха* (зелена від цвітіння мікродоростей вода), *щобіль, батлама* (плаваючі рештки гілок та кори дерев), *вербоматка* (велика колода — частина гігантського спилиного дерева), *бички* (риба), *муляка, дамба...* Але більше, значно-значно більше слів із місцевого простору зникло. Назавжди. Щезли звичні слова разом зі знищеними плавнями, з якими вони були пов'язані, разом із предметами і явищами. Не стало слова *дуб* — ним величали просторий важкий човен, в якому перевозили до плавнів худобу. Щезли *коса* (піщаний острів), *лоза, лілея, ожина, протока, озеро, кушир, паром, осока, ситняк, шелога* (чагарник), *пелікан, лебідь, шуліка, крачка, скопа* (види птахів), *ондатра, кармак, волок* (риболовецькі снасті), *стерно* (весло для спрямування руху човна), *гребки* (пара весел, вставлених у кочеті з обох боків човна), *шполик* (корячок для вибирання води із човна), *ятір, шуківка* (спеціальна вудка для ловлі шук), *живець* (маленька рибина, яка чіплялася на великий гачок для приманки шук), *клопало* (клопало — пристрій для приманювання сомів), *вершина, ругелі* (виплетні із лози пристрої для ловлі риби), *полоскало* (лозяна корзинка для зберігання спійманої живої риби), *кут* (невеличка річкова затока), *уступ* (береговий виступ, схожий на мис), *плавучка* (дерев'яний, пірамідальної форми, плавучий пристрій із газовим ліхтарем на вершині; такими пристроями визначали межі фарватеру), *ерик, бакай...* Замовк *Дніп* (Дніпро), оскільки річка з таким іменем — символу краси й могутності України — біля нашого села не стало. Як не стало багато й багато чого.

Штучна екологічна катастрофа призвела до змін зовнішнього вигляду села. Переобладнали селом'яні й очеретяні чотирискатні дахи на двохскатні шиферні, і в хат з'явилися вертикальні дощані фронтони. Традиційно українське

житло стало невідомо на що схоже — не то москвинський, не то західноєвропейський стиль. Зникли плетені ліси-огорожі, і там де їх замінили дерев'яні паркани, дещо із національного збереглося, але подальше облаштування уже залізних парканів і таких же воріт — без шонайменших естетичних ознак і стилю — зовсім знівелоувало вигляд як окремих об'єктів, так в цілому села. Етнічна особливість в облаштуванні житла і всієї садиби відступили перед голою функціональністю: солома, очерет і дерево — матеріал недовговічний, а тому його замінили значно надійніші шифер і метал. За ці метаморфози селянам навряд чи можна дорікнути, але факт залишається фактом: комунальні зручності витіснили етнічну своєрідність. Гадаю, мимохіть це значним чином уплинуло й на ментальність людей. Простором став оволодівати космополітизм, що все відчутніше стало позначатися на результатах кожних чергових виборів.

Колись рідко який бабинець не мав прізвища, чи пак вуличного імені... За яким принципом роздавалися прізвища? Серед “дражників”, які мені вдалося зібрати в Бабині, переважають ті, що визначають у людини найхарактернішу рису (тут винахідливість моїх земляків викликає шире захоплення) її вдачі, або ж зовнішності, зокрема: Аляпа, Балда, Безвусий, Брехеря, Вагеник (носії прізвища не вимовляв літеру “р” у слові *вареник*), Виливок, Витріщатка, Гава, Глиняк, Грицапук, Губрій, Дохльова Рибина, Дряся, Жулік, Закірок, Затірка, Золотце, Кирпата, Кваша, Кагал, Кроша, Красивий, Лапко, Лахмач, Лиса, Магро, Мала, Маслак, Матюшка, Мацак, Маятна, Нейша, Ніхай, Партизан, Пінько, Повидло, Правда, Рижий, Рохля, Сиволап, Циценко, Шестипалько, Шкрюбка... Сюди ж слід віднести прізвища, що вказували на спорідненість із якоюсь твариною: Бугай, Валах, Кабанець, Кажан, Коза, Ропуха, Собакулька, Шкапа; з предметом — Барабан, Баржа, Гиря, Коршок, Мантатка, Мочалка, Шполик, Шприк; з молоском — Слимак; з птахом — Зозулька, Ледека, Мартин, Мартинець, Ракша, Шпак; з рибкою — Клипець, Таранька; з комахою — Клоп, Коник, Мураха; з рослиною — Гарбуз, Курай, Ляляний, Яблучко. Є прізвища, що натякають на походження: Грек, Жид, Молдаван, Румин, Турок, Циган, Черкес; визначають заняття: Купець, Кок, Лістонос, Люлешник, Портной, Сапожник. Було в селі ціле представництво “нащадків” історичних знаменитостей: Бандера, Будьонний, Гітлер, Денікін, Керенський, Колчак, Македонський, Сірко, Чингісхан...

За *вуличним прізвищем* можна було визначити не лише характер людини, а й ставлення до неї односельців. Якщо, скажімо, в отаких ось кличках, незважаючи на нез'ясованість їхнього змісту, вчувається відверта іронія, можливо, навіть зневага — Варєга, Дидак, Дзюндзя, Заза, Гергелик, Калущка, Кекевеке, Лига, Макабула, Муц, Пулік, Ригей, Салапон, Тена, Харлан, Шкадран, — то ті, що пішли від звичайних прізвищ та імен, не несуть у собі негативного забарвлення, а лиш дещо змінено констатують усім відомий факт: Балковий, Бедренець, Ботуз, Височиний, Віскляр, Гема, Гокиха,

Горян, Джьона, Жан, Жмурик, Зінько, Зема, Іванько, Івон, Капран, Катрич, Кац, Кирик, Кисляк, Копський, Костелеп, Ладько, Лебедик, Лук'янець, Лушкань, Лушко, Мазай, Мастаполька, Миколашка, Мищик, Оверко, Оврамець, Охрисан, Пантук, Паташок, Потапець, Потурначка, Ралка, Римка, Санжарка, Санько, Свирид, Соцький, Сушля, Тарзан, Хрінко, Чита, Шалабай, Шац, Шева, Шегер, Ярема.

З утратою, ще в давнину, річечки Бабини, село Бабина ще майже нічого не втратило. Зате в новітні часи, коли не стало поруч Кінської та Дніпра, багато чого змінилося до невпізнанності. А скільки всього зникло безслідно! Насамперед про Бабину стали забувати дощі. Вода ще тільки стала прибувати, точніше, почала затоплювати численні острови й острівці, після того, як

шов кріп, а буряк не зійшов зовсім. Про власні, зі свого городу, помідори й огірки навіть балакати зайве — бо ці й дня не можуть залишатися без вологи. Та й цибуля далека від очікуваного урожаю. Погано почуваються без поливу й дерева, особливо груші та яблуні. А як пишно вони цвіли, як рясно зав'язалися, навіть плоди уже почали наливатись, та не вдовзі стали обсіпатися...

Спитаєте, а де вода з водогонів? Не працює водогін. Як зазмер п'ять років тому... Далі розповім про це докладніше.

...Поступово забувалися дідівські звичаї. Зокрема й ті, що підказували місце для заснування людського житла. Не важливо, однієї хати, хуторця чи цілого села. Ніколи наші предки не селилися будь-де. Шукаючи місцину для постійного помешкання, спер-

лекими предками, повинні стояти там, де стоять вони здавна, вони мають жити і розвиватися, бо місця для них вибрані не випадково й з усією ретельністю — на безкінечну перспективу. Вони вибрані для повноцінного життя, а не для тимчасового перебування, як, скажімо, виникали *населені пункти* на Донбасі: наспіх ліпили халупи біля шахт (а частіше складали бараки), щоб якомога ближче до вугільних копалин, і ніхто не переймався, чи можна постійно мешкати людині тут або ж отам. Позаяк поняття не мали про так звані геопатогенні зони... Отож суспільство згодом отримало породу особливих людей із особливою ментальністю — ні усвідомлення свого роду, ні відчуття рідного кутка. І якби ж цей упосліджений люд був уражений лише космополітизмом... Зів'ялі, а згодом і геть обрізані етногенетичні корені, примітивний побут, низька культура, змішані на несприятливому геофізичному факторі, випестували геть парадоксальну істоту: з одного боку — раб, а з другого — агресор. Чим і скористався Путін 2014 року. На це розраховує кремлівський неомірок і досі, не випускаючи Україну з поля зору, і більшість донецчан йому в цьому сприяють. Як би не старалися бадьорі політексперти вкупі з журналістами-конформістами запевнити (кого?), що *Донбас залишається нашим*, що його люд подумки з Великою Україною, це далеко не так. Надто стійким виявився синдром перекотиполя, надто глибоко проникла ін'єкція безбаченства.

На цьому тлі аж занадто перебільшенням і неприпустимо застарілим є твердження про те, що скіфи — предки українців — були виключно кочовиками, бо так сказав у своїй “Історії” Геродот. Звісно, сказав, але чому не отримує належної уваги той факт, що видатний історик із давньогрецького міста Галікарнасу називає ще й скіфів-землеробів і скіфів-орачів, що, власне, одне й те ж. Та й самі скіфи-скити, ще задовго-задовго до з'яви Геродотової “Історії”, розповідаючи про свій родовід, наголошували на тім, що їхній бог Папай скинув із неба їхньому прародителю Таргітаю *золотий плуг* (!), разом із такою ж чашею, ярмом і сокирою. Плуг — знаряддя для обробітки землі — кочовикам ні до чого. Та й навряд чи людська спільнота, спосіб життя якої полягав у постійній зміні місць мешкання, мав би кілька видів населених пунктів: стійбища, поселення й цілі городища, значна кількість яких досліджена археологами. За сучасними адміністративними мірками виходить, що в дітей змієногої богині Табіті й бога Папая (грецький — штучний — варіант міфу про виникнення скіфів) були села, селища й цілі міста, які люди не залишали упродовж століть! Жаль, що цей факт досі не став набутком широких верств суспільства, того й кажу: значна кількість сучасних містечок і великих сіл, розкиданих уздовж Дніпра, починаючи від сучасної Канівщини і аж до самого гирла Славути, вирости на місці стародавніх стійбищ, поселень та городищ.

Аби в тім переконатися, для початку зосередьмо свою увагу на Нижньому Дніпрі. Вирушаймо правим берегом униз, за течією: Лисогірка — поселення дніпро-донецької культури (IV-III ст. до н.е.); Розумівка — поселення черняхів-

Золотий гребінь із кургану Солоха.

вирубали дерева й куші (по всій каховській акваторії “море” поглинуло 270 тисяч гектарів суші), а перерви між опадами стали довшати й довшати. За мого дитинства, улітку, дощ у середньому випадав раз на тиждень. Та ще й добря-я-ячий! Не завжди тривалий, але навальний і рясний. Принаймні, для городів вистачало. А зникли плавні, розлилося “море”, і дощі стали навідуватися до села усе рідше й рідше. І розпочинаються тепер не так, як було колись — густо, рішуче й навално, — а легеньким, неспівним шелестом. До речі, дуже часто отим шелестом усе й закінчується. Капає і капає дрібненько-дрібненько, якимись двома-трьома краплинами на квадратний метр. І так може тривати годину, другу, а то й півдня. Або ж навіть увесь день, з перервами. І дощу немає, і робити нічого не можеш надворі, бо ж капає, сіється і сіється. Раніше цього не було. Таки змінюється не лише клімат, а й його зміст.

Зараз, коли пишу ці рядки, спливає сорокадення після останнього дощу. Але й той промочив землю ледь на три пальці. До коренів цибулі та моркви ще дістав, а картопля лишилася ні з чим. Відтак цьогогоріч своєї картоплі у бабинців не буде. Не буде буряків, висохла капуста, а також щавель і петрушка. Не всюди зій-

шу роздівлялися, чи мальовничо, чи красиво... Далі — наявність води. Потім — географічний чинник, який переплітався зі стратегічним: наскільки місцина вигідна для оборони від можливого нападника. І вже тоді обізнані люди (це могли бути жерці, волхви) зважували те, що сьогодні ми могли б назвати енергетичною, геофізичною характеристикою місцевості. Визначалося, чи можна тут селитися людям, чи почуватимуться вони тут комфортно не лише з чисто фізичного, практичного, матеріального боку, а (головно!) — з психологічного. І вже з часом виникало поняття намоленості (храму), обжитості (місцевості), і неважко уявити, якої шкоди завдавали ми колись самі собі, знищуючи храми; який злочин учиняємо зараз, руйнуючи історичні квартали наших міст, і насамперед — неповторні куточки сонцяєйного Києва! З тотальною руйнацією старих будинків дуже потерпає життєдайна аура, яку не замінити нічим. Через що неймовірних утрат зазнає імунітет самої людської сутності.

Не можна зносити, а насправді — руйнувати, *стирати* з лиця землі хуторі, села, селища й міста, засновані сотні, а надто тисячі років тому. Навіть їхнього занепаду допускати не можна. Стійбища і поселення, засновані нашими да-

ської культури (III-V ст.ст. н.е.); Біленьке — поховання доби бронзи і скіфське поселення V-IV ст.ст. до н.е.); Червоногригорівка — поселення доби бронзи (II тис. до н.е.) та черняхівське поселення (III-V ст. до н.е.); Нікополь — ряд поселень доби неоліту, міді, бронзи, скіфського часу (VII-III ст. до н.е. — III ст. до н.е.); Капулівка — ряд поселень дніпро-донецької культури (IV-III ст. до н.е.), поселень доби міді і бронзи (III-II ст. до н.е.), скіфське городище (IV-III ст. до н.е.); Покровське — скіфське поселення (IV-III ст. до н.е.); Грушівка — скіфські поховання та поселення черняхівської культури (III-V ст. до н.е.)... І далі стародавні населені пункти у Золотій Балці, Михайлівці, Гаврилівці, Дудчанах, Саблуківці, Качкарівці, Республіканці, Червоному Маяку... Причому у селах Золотій Балці, Гаврилівці, Дудчанах, Саблуківці, Республіканці та Червоному Маяку, не просто поселення, а цілі ГОРОДИЩА (на території Червоного Маяка їх навіть два!) — тобто, за сучасною термінологією, — маємо такі собі СЕЛИЩА МІСЬКОГО ТИПУ, з поправкою на античність!!! А в Михайлівці навіть виявлено сліди знаменитої трипільської культури в її так званому завершальному прояві (III ст. до н. е.).

Якою ж вимальовується ситуація на лівому березі Дніпра? Такі ж стародавні населені пункти III тис. до н.е. — V ст. н. е. біля міста Василівки, у селах Скельки, Балки, Благовіщенка, в місті Кам'янці-Дніпровській (так зване Кам'янське городище, столиця степової Скіфії V-II ст.ст. до н.е.), селі Великій Знам'янці (Запорізька область); і далі, на Херсонщині, — у селах Михайлівці, Бережанці, Ушкальці, Бабині, Нижньому Рогачику. Первوماйвку слід виділити окремо, оскільки, неподалік західної околиці цього села відкрито близько ТРЬОХ ДЕСЯТКІВ (найбільше скупчення в Україні) стародавніх населених пунктів, починаючи від пізнього палеоліту (35 тис. до н.е.) і кінчаючи середньовіччям; найбільше ж, звісно, скіфських поселень. Залюдненими з давніх-давен були території нинішніх Малої Лепетихи і Великої Лепетихи, Горностаївки, Любимівки (сліди трипільської культури в її завершальному прояві), Малокаховки...

Така ряснота (лише виявлених!) населених пунктів доби енеоліту-бронзи, бронзи та античності беззаперечно доводить: а) умови для життя були тут більш, ніж сприятливими; б) фіксація стародавніх стоянок, поселень та городищ на одних і тих ж місцях упритул до сьогодення, свідчить про надзвичайне вміння наших предків вибирати територію для мешкання. Увага неодмінно зверталася не лише на географічну привабливість та стратегічну зручність місцини, а й на її біоенергетичний, сакральний характер. Попросту кажучи, наші далекі пращури знали, де можна ставити дім (намет, землянку, хату), а де — в жодному разі. Невипадково, навіть покидаючи, час від часу, насиджені місця під тиском екстремальних обставин, люди згодом поверталися назад. В одних випадках через кілька десятиліть, в інших навіть за кілька століть. Але поверталися! Бо такі місця притягують до себе.

Не може претендувати на успіх і процвітання людська спільнота, на рахунок якої не лише величезна кількість знищених сіл і містечок, а й чимала кількість населених пунктів, започаткових у тих міс-

цях, де людині мешкати не можна. Нескінченні вервечці всіляких негараздів (нашчасливі шлюби, рівень злочинності та всіляких захворювань, природні катаклізми і т.ін.), що постійно переслідують мешканців таких сіл, новозабудованих околиць міст, а то й окремих нових міст, люди належної уваги не приділяють, тож і не здогадуються, в яких екстремальних обставинах вони опинилися.

...Розповідаю про Бабину, а зайшов ондечки аж куди. Бо це розмова про одне й те ж, і Бабина — лише приклад. Хто рахував, у скількох містах, у скількох селах, скажімо, лише за останні сто років знесено кладовищ? З'ясувати неважко, і тоді ми отримаємо страшну, моторошну цифру. Чи знав хто, що за радянської влади з'явився і неухильно діяв закон, за яким та чи інша свіжа могила, з дня її зведення, перебувала, так би мовити, під охороною держави лише чверть століття — 25 років? А тоді будь-хто, маючи на це дозвіл, міг її знести. Без ніяких для себе наслідків. Так, без жодних претензій, але тільки — з юридичного боку. Юридичний же бік у цьому випадку захищав руйначу могил лише офіційно, умовно. А духовно, морально? На яких підставах юристи визначали тривалість терміну зберігання недоторканим місце останнього людського прихистку? Мабуть, виходячи з тривалості одного людського покоління: 20-25 років. Мовляв, за цей час гострота втрати у людини пригупиться, і тоді...

Але ж дух людини вічний, бо незнищений! Він не залежить ні від ваги (ступеня) втрати, ні від глибини, довжини чи тривалості пам'яті. Бо він — об'єктивний і незалежний.

Не можна розвивати життя на місці останнього прихистку людей. Прихистку ВІЧНОГО, а не тривалістю в одне покоління. Та спершу не можна зводити на місці кладовищ житлові будинки, а надто — розбивати парки, сквери та ще й з потужною розважальною інфраструктурою.

Окрім усього іншого, ми примудрилися ще й спотворити прадавній, правічний образ Українського степу. Приводом для цього стало спорудження цілої системи зрошувальних каналів, а вже курганами займалися археологи. За офіційною домовленістю (спеціальна угода) між Інститутом археології АН УРСР та будівельними організаціями, перш ніж розпочинати риття каналів, необхідно було дослідити кургани, які опинитися в зоні будівництва. Не всі, звичайно, а безпосередньо ті, по яких повинна була пройти траса каналу. Але обставини склалися так, що під ніж бульдозера дослідників потрапляли також і кургани, розташовані осторонь траси, і не за сто, не за двісті метрів, а нерідко — за кілька кілометрів. Таким чином, упродовж трьох десятиліть розкопано близько півтори тисячі древніх поховань, а це значить, що знесено, зітерто з лиця нашого рівнинного довкілля, із Земного лику сотні курганів. І що важливо, серед них такі знакові степові піраміди як Гайманова Могила, Товста Могила, Вишнева Могила...

Наш степ утратив свою неповторність, і це не могло не позначитися не лише на фізичному, а й на духовному здоров'ї людей. В цілому цей мимовільний катаклізм не міг не вплинути на менталітет нації.

Далі буде.

Дума Івана Мазепи про Україну

Передмова. Хто знає, можливо, “Дума Івана Мазепи про Україну” не дійшла б до нас, адже вона схарактеризована добровільним донощиком агентом царя Петра I при уряді Мазепи Василем Кочубеєм, як Дума “в которой значное против держави великого государя оказывается противление”. Донощик стріляє прицільно, вбити хоче. Але в цьому вбивчому пострілі Іван Мазепа проявляється, як національний геній, вбити якого неможливо.

Ми не знаємо, чи сам Іван Мазепа називав свій твір Думою, але знаємо, що він писав пісні, і цей твір ми називаємо “Піснею про Україну”. Три великі сини України, що їх неможливо об'єднати, бо кожен з них претендує на посаду гетьмана, — це ж образ боротьби за владу в Україні, за владу, що тривала вже в часи першої української держави — Київської Русі, коли син Володимира Великого Свя-

Дума пана Гетмана Мазепы, В которой значное против державы Великого Государя оказывается противление

Всѣ покою шире прагнуть,
А не в еден гуж тягнуть.
Той направо, той налѣво,
А все, братья, тото диво!
Не маш любви, не маш згоды,
От Жовтой взявши Воды;
През незгоду всѣ пропали,
Сами себе звоевали.
Ей, братища, пора знати,
Що не всѣм нам панувати,
Не всѣм дано всеє знати,
И рѣчами керувати!
На корабель поглядимо,
Много людей полѣчимо:
Однак стирник сам керует,
Весь корабель управует,
Пчулка бѣдна матку мает,
И оноє послушает.
Жалься, Боже, Украины,
Що не вкупѣ мает сыны!
Еден живет ис поганы,
Кличет: “Сюда атаманы!
Йдѣм матки ратувати.
Не даймо ей погибати!”
Другій ляхом за грош служит.
По Вкраинѣ и той тужить:
“Мати моя старенькая
Чом ты вельми слабенькая?
Розно тебе розшарпали,
Кгды аж по Днѣпр туркам дали,
Все то фортель щоб слабѣла,
И аж в коней сил не мѣла!”
Третій Москвѣ юж голдуєт,
И ей вѣрне услугует;
Той на матку нарѣкает,
И недолю проклинает:
“Лѣпше було не родити,
Нсжли в таких бѣдах жити!
От всѣх сторон воруگують,
Огнем, мечем руинують.
От всѣх не маш зычливости,
А ни слушной учтивости:
Мужиками называютъ,
А подданством дорѣкают.
Чом ты братов не учила,
Чом от себе их пустила?
Лѣпше було пробувати,
Вкупѣ лихо отбувати!
Я сам бѣдный не здолаю.
Хиба тилко заволаю:
Ей, панове енералы,
Чому ж есте так оспали?
И вы, панство полковники,
Без жадной полѣтики,
Озмѣгесе всѣ за руки,
Не допустѣт горкой муки
Матцѣ своей болш терпѣти!
Нуте врагов, нуте быти!
Самопалы набувайте,
Острых шабелѣ добувайте,
А за вѣру хоч умрѣте,
И вольностей боронѣте!
Нехай вѣчна будет слава,
Же през шабли маем права!

тополк-Окаянный повбивав своїх братів, а потім перейшов служити польському королеві Болеславу Хороброму.

Не знаю, чи давній, оригінальний текст Пісні про Україну Івана Мазепи вже був редагований і поданий читачам сучасною українською мовою, але знаю, що уривки цього тексту вже були редаговані. Я вирішив делікатно відредагувати цей текст і представити його в оригіналі і в сучасному українському слові. Нам, українцям, треба дуже детально знати цей геніальний текст Івана Мазепи, бо мазепинський період нашої історії освітлює нам, і буде завжди освітлювати наступним поколінням українського народу героїчний національний дух, що його знищити не зможе ніхто.

Дмитро ПАВЛИЧКО,
Конча-Озерна, квітень 2020 р.

Пісня Івана Мазепи про Україну¹

Широ всі спокою прагнуть,
Та не разом воза тягнуть,
Той — направо, той — наліво,
А всі браття, чи ж не диво?
Нема ласки, нема згоди,
Вже забуті Жовті Води,²
Через розбрат всі пропали —
Самі себе звоевали.
Гей, братове, пора знати,
Що не всім нам панувати,
Не всім дано світ спізнати
Та думками керувати.
Гляньмо на судно велике,
Многолюдне, многолике —
Там стерничий не дармує,
Він же кораблем керує.
Бідна бджілка на бджолине
Зборище на небо лине...
Боже, синам України
Слово згоди дай нетлінне!
Один син від болю в'яне,
Кличе: “Де ж ви, отамани?”
Слухайте, волає мати, —
Не даймо ж їй погибати!
Другий син полякам служить,
Але й він так само тужить
За Вкраїною: “О, Нене!
Де ж ти є, поглянь на мене!”
Бачу я — Тебе скарали,
Туркам по Дніпро віддали,
Втяли витівку з Тобою,
Щоб зосталась вік рабою!
Третій син Москві поклони
Б'є, як лиш почує дзвони,
Москві служить, матір лає,
І неволю проклинає.
Каже: “Краще б не родитись,
І ніколи не дивитись,
Як все рідне й неокрає
Від меча й вогню вмирає”.
Де не глянь, неволя всюди,
Мужиками звуть нас люди,
Жалощів до нас не мають,
Слугами нас обзивають.
Чом же ти синів не вчила,
Чом від себе відпустила,
Краще було б, моя мати,
Вкупі лихо відбувати!
Сам я горя не здолаю,
Може тільки заволаю:
“Гей, панове генерали,
Чом же ви так низько впали?
Й ви, полковники нарядні,
В політиці безпорадні,
Я вас бачу, я вас чую,
Станьте ж разом — одесную!³”
Всі подайте собі руки,
Матір сохраніть від муки,
І, як зло несамовите,
Ворога беріться бити!
Беріть в руки самопали,
І вставайте, як вставали
Наші предки — зліва й справа —
Шабля — то свобода й слава!

Дмитро ПАВЛИЧКО,
травень 2020 рік,
Конча-Озерна.

¹ Подаю цей геніальний твір сучасною українською мовою (Прим. Д. П.).
² Жовті Води - Богдан Хмельницький 1648 році розгромив біля Жовтих Вод польське військо (Прим. Д. П.).
³ Одесную — праворуч (Прим. Д. П.).

Іван Драч, Роман Федорів та Олесь Лупій біля пам'ятника Івану Франку у Львові. Вересень, 1981 р. Фото І. Яїцького

Олесь ЛУПІЙ

Познайомились ми з Іваном в останніх числах серпня 1958 року біля головного корпусу Київського університету імені Тараса Шевченка. Пригадую, тоді була гарна, сонячна погода. Після літніх канікул кожен із нас був радий зустрітись з товаришами, однокурсниками, літстудійцями. Хтось із них підійшов до мене зі струнким, русьвочубим юнаком у військовій формі, сказавши: «Знайомся — першокурсник Іван Драч, до речі, пише вірші». Тоді я вперше почув це ім'я й прізвище. Потисли один одному руки, я запросив його відвідати засідання нашого університетського літоб'єднання, він охоче згодився і пообіцяв прочитати свої вірші. Однак вже на початку вересня наш третій курс відправили до Кіровоградської області допомагати колгоспникам збирати врожай, там довелося зазнати немало труднощів, навіть брати участь у гасінні пожеж на полях. Тож на першому засіданні літстудії ми мали змогу поділитися новими враженнями і новими творами. Серед першокурсників одразу виділився Іван Драч, вірші його привертати увагу свіжими, оригінальними метафорами, глибоким підтекстом соціального звучання. Це помітили всі, хто був присутній на тому засіданні. Тоді ж відбулися і перевибори керівництва літстудії. Журналіст (нині відомий прозаїк) Іван Куштенко після закінчення п'ятого курсу відвідував про свою роботу, а далі головувати літстудійці довірили мені, заступникам обрали Володимира Житника і Петра Карася.

Кожному з нас тоді хотілося показати, що ми можемо, на що ми здатні. На одному з засідань нашого об'єднання я запропонував назвати літстудію іменем Василя Чумака. Цю ідею виношував ще від першого курсу, коли прочитав збірку поезій Василя Чумака «Червоний заспів», перевидану 1956 року завдяки зусиллям поета і літературознавця Степана Крижанівського. Тоді це була неабияка новина, усі ми зачитувались творами молодого українського поета-модерніста, розстріляного денікінцями 1919-го у Києві та ще і замовчаного радянською цензурою упродовж багатьох років. Товариші підтримали мою пропозицію, і нашу студію назвали «СІЧ» (Студія імені Чумака). Декан філологічного факультету Арсен Олексійович Ішук навіть дозволив в університетській друкарні видрукувати облікові картки (своєрідні посвідчення) членів літстудії «СІЧ». Тоді хтось із студійців-гумористів написав і поширив серед наших студентів таку епіграму, що збереглася у моєму архіві:

*Ти на дорозі тут не стій,
Бо «СІЧ» веде Олесь Лупій,
Ти на дорозі тут не скач,
Бо йдуть Кашук, Діденко, Драч,
Йдуть Сингаївський і Тельнюк,
Йдуть Підпалій і Зінчук,*

Талант і мужність інтелігента

Писати спогади про Івана Драча — наче повертатися в інші світи, яких уже немає, але в яких ми жили, товаришували, дружили, підтримували один одного. Можна написати цілу книгу, але для цього в мене вже не вистачає сил, через те спробую описати лише окремі епізоди з наших стосунків.

*Засенко, Житник і Карась,
А недругам до «СІЧ» — зась!*

І недруги невдовзі появились, мене разом із деканом навіть викликали на засідання парткому університету, де я під своєрідним «перехресним допитом» пояснював, звідки з'явилася «СІЧ» і чому назвали літстудію іменем зовсім молодого, майже невідомого поета, а не іменем одного з класиків... Мене тоді намагався захистити Арсен Олексійович, він пообіцяв парткомівцям це питання залагодити. Наша літстудія ще якийсь час називалася іменем Василя Чумака, але без аббревіатури «СІЧ».

Про нашу літстудію заговорили в Києві та інших містах. Нас, зовсім молодих, почали запрошувати виступати на літературних вечорах разом із відомими письменниками. Про це написав згодом літературознавець, доктор філологічних наук

Григорій Клочек у своїй статті про творчість Ліни Костенко. «...Не треба думати, що названі книжки Ліни Костенко були поодинокими «першими ластівками» того весняного пробудження... В Київському університеті навчалось чимало талановитих молодих поетів, які вже думали, почували і писали по-новому. Дехто з них (наприклад, Микола Сом, Тамара Коломієць, Олесь Лупій та інші) у другій половині 50-х років видав свої книжки («Степова Еллада», 1999, 10 с.). Про свою роботу протягом двох років я вже писав у спогадах «Була така літстудія «СІЧ», опублікованих 2018 року в «Літературній Україні», тут хочу додати ще кілька слів про активну участь у наших засіданнях Івана Драча. Тоді, пригадую, він запропонував залучати до нашої співпраці його однокурсників-українців із Польщі. І справді, вже перші виступи Стефана Козака, Ярослава Стеха, Мирослава Вербоваго зацікавили студійців своїми ідеями й новинами з мистецького життя Польщі, де тоді відбувалися важливі події. Ми почали листування з літстудійцями Ризького університету, врешті невдовзі в латиських газетах були опубліковані добірки перекладів наших студійців, а ми віддячили своїм колегам перекладами творів Іманта Аузіня, Ояра Вацїтиса, Іманта Зіедоніса, Моріса Чаклайса...

Майже всі студійці жили тоді в гуртожитку на вулиці Освіти, 2, тож мали змогу часто спілкуватися, обговорювати ті чи ті питання. Особливо запам'ятався несподіваний приїзд до нашого гуртожитку Миколи Вінграновського, який тоді ще навчався у Московському інституті кінематографії, був знайомий з Олександром Довженком. Ми зібралися в одній із кімнат і вже з перших хвилин були зачаровані Миколою — як він умів говорити, якими словами користувався, як читав свої вірші, то треба було бачити і запам'ятовувати кожен порух його обличчя, рук, його погляд, чути тембр його голосу. Кожен із нас хотів про щось запитати його, але найбільше було запитань від Івана Драча — і про Олександра Довженка, і про умови навчання в інституті кінематографії, і врешті про літературні новини, як там живуть і творять російські модерністи Андрій Вознесенський, Євген Євтушенко, Белла Ахмадуліна. Відчувалося, як Іван і Микола легко знаходять між собою мову, як із півслова розуміють один одного, власне тоді вже зароджувалася дружба поміж ними, що тривала упродовж усього життя.

Тепер, коли проминуло понад півстоліття від того часу, я не можу дослівно згадати наші розмови з Іваном Драчем, але в них мовилося переважно

про наші студентські будні, свої труднощі, мовилося і про стан тодішньої української літератури. Ми, молоді і заповзяті, бачили, що так писати далі не можна, на засіданнях літстудії, в коридорах чи у бібліотеці часто обговорювали публікації нових творів європейських письменників і доходили висновку: ось як треба писати!

Ми були молоді і хотіли жити, незважаючи на різні труднощі і негаразди, ми хотіли радіти світові, його красі, неповторності, ми хотіли любити, закохуватись. І ми закохувались, писали вірші про це. Першого березня 1959 року і я, пішовши увечері на танці в гуртожитку, побачив руську, струнку, миловидну дівчину, студентку першого курсу філфаку Ларису Бондаренко і відразу закохався в неї, власне відчув, що це моя доля. Того ж дня я назвав її Лесею, а вже восени ми вирішили одружитися. Леся була однокурсницею Івана, і він якось сказав мені: «Так ти що, хочеш вкрати в нас найгарнішу дівчину?..» Врешті він і Лесина подруга, її однокурсниця Оля Рогоза, були свідками під час нашого одруження. Пригадую, як ми разом йшли до приміщення ЗАГСу в Залізничному районі Києва, як жартували, слухали ширі побажання своїх друзів, щоб ми вірно любили одне одного, підтримували усе життя. Ми з дружиною часто згадуємо той день і дякуємо долі, що вже на початку нашого життя, мали таких доброзичливих і вірних друзів.

Ще наприкінці того року я запропонував своїм друзям підготувати і видати альманах творів членів нашої студії. Не всі мене тоді підтримали, мовляв, достатньо того, що інколи університетська газета «За радянські кадри» публікує наші твори. Я керувався тим, що обласні літоб'єднання видають свої окремі збірки, наприклад, на Волині вже видали декілька номерів свого альманаху. Першим підтримав мене Іван Драч, і вже невдовзі подав свою добірку, яка стала основою і окрасою нашого альманаху «Світанок», який, завдячуючи підтримці Арсена Олексійовича, вийшов в університетському видавництві. Двотисячний наклад швидко розійшовся серед студентів і творчої молоді Києва і нині вже є бібліографічною рідкістю.

При написанні цих спогадів багато в чому допомагають мені світлина, відзняті нашими товаришами під час навчання, в аудиторіях, на засіданнях літстудії, різних зустрічей, прогулянок у парку тощо. Вдивляюся в них, намагаючись відтворити в пам'яті наші розмови, хто про що говорив. Та головне, що ми тоді жили, зустрічалися, вболівали, переживали і зберегли в серцях щось дуже шире, добре і світле. Скільки приємних почуттів викликає світлина від 9 березня 1959 року, на якій зображені студенти і викладачі університету, які прийшли вшанувати нашого генія і пророка Тараса Шевченка. У нижньому ряду я з Іваном Драчем готуємось до виступів. Поряд із нами — представник парткому дає якісь поради чи вказівки (нам тоді сказали

показати свої вірші, які ми збиралися читати). На іншій світлинці, вже з весни 1960 року, члени літстудії «СІЧ» Станіслав Зінчук, Станіслав Новохацький, В'ячеслав Малець, Олесь Лупій, Леонід Климчук та Іван Драч у парку біля рідного університету.

Я, звичайно, як міг, намагався поживити роботу літстудії, запрошував на засідання відомих письменників, критиків, однак з часом почав відчувати, що мені стає все важче виконувати свої обов'язки. Невдовзі, дякуючи Борисові Олійнику — працівнику газети «Молодь України», мене зарахували позаштатним кореспондентом. Одне слово, наприкінці 1960 року я відзвітував про свою роботу в літстудії і новим головою товаришів обрали Івана Драча, із чим я і привітав його. Я радів публікаціям творів Івана Драча в «Літературній Україні», відвідував вечори, де він виступав, привітав його із виходом першої збірки поезії «Соняшник», яку він подарував мені з автографом.

Наприкінці 1962 року мені як працівнику газети «Молодь України» виділили кімнату в комунальній квартирі на вулиці Білоруська, 5. Виявилося, що там уже проживали письменники Василь Земляк,

Олесь Лупій та Іван Драч біля могили Тараса Шевченка на Чернечій горі. Травень 1964 р. Фото публікується вперше

Онисим Мельник, Володимир Коломієць, Борис Комар, Іван Бойчак, Невдовзі там, у квартирі №15, поселилися зі своїми дружинами Іван Драч і Микола Вінграновський. Відтоді ми з Іваном знову часто бачилися, обмінювалися думками.

Часом я знайомив Івана Драча з молодими літераторами, які приїжджали з областей і заходили до редакції «Молодь України», зокрема із обдарованим поетом із Сумщини Олександром Шугаєм, про що він нещодавно написав у своїй книзі спогадів.

Це був час, коли Іван Драч після закінчення Вищих сценарних курсів у Москві почав працювати на кіностудії імені Олександра Довженка. Тоді, в шістдесятих роках, за його сценаріями було поставлено фільми «Криниця для спраглих», «Камінний хрест», «Іду до тебе», «Пропала грамота». Майже всі вони мали численні відгуки в пресі. Я теж написав рецензію на «Криницю для спраглих», показав рукопис Іванові, і він порадив звернутися до газети «Культура і життя», однак мені відмовили, бо на той час фільм уже заборонили. Я надіслав свою рецензію до Польщі, там надрукували її в щорічному альманасі.

Ми були разом на Чернечій горі в Каневі у травні 1964 року, коли Україна і вся світова громадськість відзначали 150-річчя Тараса Шевченка. Іван Драч підійшов до нас, коли я з дружиною Лесею, братом Григорієм і його друзями-інженерами Володимиром Хомаю і Петром Осадцівим готувалися покласти на могилу поета коштовний, із латуні, вінок, який вони привезли напередодні зі Львова. Я познайомив Івана зі своїм братом і його друзями. Йому дуже сподобався вінок, він похва-

Письменники Ярослав Ярош, Олесь Лупій, Іван Драч, Надія Непорожня та Анатолій Погрібний на мітингу біля Верховної Ради України. Липень 1991 р. Фото А. Скрипника

лив роботу майстрів. До речі, вже наступного дня у Львові зчинився переполох — компартійне начальство допитувало усіх учасників поїздки: хто, мовляв, посмів по-везти до Канева вінок із написом “Тарасові Шевченку — від галичан”, це майже націоналізм... Про цей вінок вже згадували немало діячів культури і мистецтва у своїх спогадах, зокрема Роман Іваничук, Богдан Горинь, Тарас Батенко.

Влітку 1968 року Спілка письменників збудувала новий житловий будинок на вулиці Суворова (нині Омеляновича-Павленка), 3, де ми отримали окремі квартири і стали ще ближчими сусідами. Тут було ціле сімейство письменників старшого і молодшого покоління. Тут уже і наші діти Славко і Богдан ближче спілкувалися із дітьми Драчів Максимом і Мар’яною.

Інколи ми з Іваном виступали на літературних вечорах у Спілці письменників та в областях. Пригадуються наші поїздки на Черкащину, де тоді щороку проводилися “Поетичні жовтні” — своєрідні літературно-мистецькі фестивалі. Іван добре знав цей край, особливо Шевченківські місця, і завжди розповідав щось цікаве і пізнавальне. Запам’яталися і наші поїздки на мою рідну Львівщину під час відзначення ювілеїв Маркіяна Шашкевича та Івана Франка, а також відвідини Острога і Берестечка на Рівненщині, де академік Микола Жулинський допомагав нам поглибити свої знання з історії Волинського краю.

Десять у ті роки Івану Драчу та Дмитру Павличку влада дозволила поїхати у складі української делегації на засідання Організації Об’єднаних Націй. Там їм пощастило зустрітися з українцями США і Канади, тож після повернення до Києва Іван розповідав нам, як сусідам, про ті зустрічі, як був приємно подивований рішенням групи канадських українців на чолі з відомим публіцистом Петром Кравчуком виступити із заявою щодо посилення русифікаторської політики тодішньої влади в Україні. Ця заява була опублікована в газеті “Життя і слово” і викликала широкий розголос у світі.

Не раз, бувало, у надречір’я у вихідні дні ми з Іваном у товаристві Анатолія Дімарова, Миколи Лукаша і Юрія Мушкетика проходили молодію липовою алеєю, яка за останні півстоліття вже сягла небесної високості, ділилися враженнями від побаченого, почутого, прочитаного останнім часом. Старші колеги розповідали про своє життя-буття, особливо похваляючись наші розмови Анатолій Андрійович Дімаров, часто іронізуючи над простими речами, розповідаючи нові анекдоти. З цікавістю слухали й Івана Драча, був він оригінальним оповідачем, про що свідчать і його твори, балади, драми і кіносценарії. На жаль, такі наші прогулянки припинилися коли Іван із родиною переїхав на вулицю Горького (тепер Антоновича).

У 1983 році під час якогось вечора в Спілці письменників Іван подарував мені нову збірку своїх поезій “Київський оберіг”, а невдовзі в газеті “Вечірній Київ” було опубліковано мою рецензію на цю книжку. Іван подякував мені за схвальний відгук про його твори.

У час так званої перебудови Іван Драч все частіше почав виступати на різних зборах та мітингах, з усього було видно, що він стає політиком. Невдовзі письменники Київської організації обрали його першим секретарем, а мене — членом секретаріату. Про наші засідання тих років вже написано немало спогадів, і я можу тільки підтвердити, що Іван Федорович, як ми стали його величати, виявив неабиякі організаційські здібності, вносив цікаві пропозиції щодо подальшої нашої роботи, брав участь в обговоренні статутів Товариства шанувальників української мови, товариства “Меморіал”, Народного руху України.

Влітку 1989 року на одному із засідань Павло Мовчан запропонував провести Всеукраїнський фестиваль “Золотий гомін” (цю назву запропонував Дмитро Чередниченко, посилаючись на вірш Тичини. Тоді ж було створено оргкомітет, який очолював Іван Драч), у якому взяли участь поети з усіх областей України та діаспори.

Велика заслуга Івана Драча і в тому, що він був принциповим на з’їзді письменників України в травні 1991 року, коли вирішувалася наша доля — далі бути в складі СРР чи стати незалежними. Він проголосував за незалежність.

На тому з’їзді мене обрали членом

президії і відповідальним секретарем уже незалежної спілки. Після того ми майже щодня бачилися на роботі чи біля Верховної Ради України. Саме за його порадами я часто організовував письменників для участі в мітингах на Хрещатику, біля урядових приміщень. Ми туди приходили зі своїми гаслами та вимогами. То був особливий час боротьби за право України бути незалежною державою, час відстоювання інтересів народу. Тоді на наших очах Іван Федорович ставав полум’яним промовцем, публіцистом, політиком-державником, до якого горнулося все більше людей. Власне, саме тому він був обраний головою Народного руху України, депутатом Верховної Ради України, головою УВКР, Конгресу української інтелігенції і тривалий час очолював Товариство “Україна”.

Перечитуючи нині статті, виступи та інтерв’ю Івана Драча дев’яностих років, бачимо, скільки там правди, пошуків шляхів для порятунку Української держави, скільки пристрасних закликів до патріотичних сил об’єднатися під час виборів до Верховної Ради, скільки вболівання за долю рідного народу, його культури, літератури, мистецтва... Чому ж не послушали його порад? І як по-сучасному звучать нині окремі його висловлювання. Пишу про це, бо не раз чув від Івана нарікання на відомих тоді політиків і громадських діячів, які не хотіли підтримувати його, дбаючи про свої особисті інтереси.

Однією з заслуг Івана Драча є його ініціатива й активна участь у підготовці і проведенні “Слобожанського Великодня”. Вже в дорозі до Харкова у квітні 1995 року він розповідав нам, як йому, Дмитру Павличку і Михайлові Слабошпицькому доводилося сперечатися з місцевими чиновниками, які прагнули спростити цю громадсько-політичну акцію, щоб провести її як звичайний культурницький захід. Але і сама громадськість широко відгукнулася на заклик УВКР, Товариства “Україна” і творчих спілок — у ці дні Харків і районні центри були переповнені святковою вібрацією людьми, вони приходили на всі наші заходи, сердечно вітали виступи політиків і митців, поетів і співаків, гостей із сусідніх областей та діаспори. Голова Спілки письменників Юрій Мушкетик тоді не зміг поїхати на Харківщину і доручив мені очолити письменницьку делегацію. Ми з Іваном Драчем радилися, як провести зустріч із письменниками Харкова. У залі відомого спілчанського будинку відбулася цікава розмова. Іван Драч тоді привітав наших колег із Великоднем, запросив їх наступного дня разом із гостями поїхати в райони області і виступити перед людьми, розповісти про своє життя, свою роботу, прочитати твори, які б усіх схвилювали, запам’яталися. Я тоді разом з Василем Боровим, Іваном Перепеляком і Володимиром Калашником та групою митців мав честь виступити перед мешканцями Золочівського району.

Під час закриття “Слобожанського Великодня” ми з Іваном Драчем вручили дипломи першим лауреатам літературної премії імені Василя Мисика відомим поетам, які своїми творами прославили Слобожанщину — Василю Боровому і Анатолію Гризуну. Ту премію напередодні спіль-

Члени літературної студії Київського університету “СІЧ”: Станіслав Зінчук, Станіслав Новохацький, В’ячеслав Малець, Олесь Лупій, Леонід Климчук та Іван Драч біля пам’ятника Тарасу Шевченку. Весна 1960 р.

ним рішенням заснували Спілка письменників і Товариство “Україна”.

Успіх “Слобожанського Великодня” заохотив нас усіх до активнішої роботи над створенням Конгресу української інтелігенції. Така ідея звучала в нашому суспільстві вже в той час, коли після ганебного розколу РУХу демократичні сили не змогли об’єднатися і на виборах почали програвати. Пам’ятаю, як цю ідею не раз обговорювали у приміщенні Спілки письменників, де мені разом з Володимиром Ковтуном було доручено вести протоколи. Пригадуються пристрасні виступи Юрія Мушкетика, Івана Драча, Віталія Дончика, Анатолія Погрібного, Павла Мовчана, Ярослава Яцківа. На одному з наших засідань академік Микола Жулинський запропонував обрати головою оргкомітету Івана Драча. Вже на перші звернення до громадськості про необхідність створення такої організації відгукнулося тисячі інтелігентів з усіх регіонів України. Люди повірили, що така організація, як колишній РУХ, зможе об’єднати наше суспільство у протистоянні з антиукраїнськими партіями, які вже тоді виступали проти волі народу і ставили за мету ліквідацію самостійної Української держави. Іван Драч пропонував багато слухного, він закликав нас стати не тільки єдиною сім’єю інтелігентів-державників, а й невтомно працювати для зміцнення своєї держави у кожному місті і селі, радив нам писати звернення до націонал-патріотичних партій, до робітників і селян, до українського жіноцтва, молоді, ветеранів війни і праці, навіть до представників

“лівих сил”. Він часто повторював, що справжній інтелігент, маючи обдаровання від природи, завжди повинен бути мужнім. Невтомна багатомісячна робота членів оргкомітету посприяла проведенню Установчого з’їзду КУІНу 11 листопада 1995 року, на якому Іван Драч було обрано головою, Миколу Жулинського — його заступником, а мене — відповідальним секретарем. Тоді Іван Драч схвалив варіант емблеми КУІНу — “Крилатий тризуб”, який створив мій син, член Спілки художників України Ярослав Лупій. Ту емблему ми згодом використовували на всіх документах, запрошеннях, а також при оформленні книг, присвячених КУІНу.

Роздумуючи нині над подіями двадцятирічної давнини, радію, що мав причетність до створення такої потужної і потрібної суспільству організації.

Найвищою оцінкою моєї праці в КУІНі є автограф Івана Драча на його збірці поезій “Вогонь з попелу”: “Олесь Лупію — від серця, з вдячністю за проведення Конгресу української інтелігенції. Іван Драч. 21. II. 1995 р.”

Будучи головою Товариства “Україна” і УВКР, Іван Федорович знаходив час і для проведення засідань секретаріату і президії КУІНу. Тоді від нього можна було почути немало нового і цікавого, адже він спілкувався з багатьма політиками, іноземцями, сам виїжджав за кордон. Вважаю, що наша праця не була марною. Робота і діяльність КУІНу, спільні заходи з патріотичними силами, Товариством “Просвіта”, творчими спілками тривалий час впливали на громадське і суспільне життя країни, на виховання творчої молоді, врешті залишається в історії рішення з’їздів, конференцій, а його звернення, маніфести вже стали історичними документами.

В останні роки ми з Іваном Драчем інколи зустрічалися на різних вечорах у Спілці письменників або на засіданнях правління Товариства “Просвіта”, згадували нашу молодість, літстудію “СІЧ”, поетичний фестиваль “Золотий гомін”, “Слобожанський Великдень”, творчі поїздки на Черкащину і Прикарпаття... Пригадую, коли в Спілці письменників почалися негаразди і всі зрозуміли, що наше спілчанське майно опинилося під загрозою, він переживав, вийшов із зали засідань, звернувся до Павла Мовчана, Любові Голоти і мене (бо ми стояли найближче до нього): “Слухайте, чого ми мовчимо? Ось скільки нас тут членів правління, давайте збиратися і щось робити, бо залишимося без свого приміщення, як білоруські письменники...” Все тоді в ньому кипіло, здавалося, ще мить — і він усіх нас поведе назад до зали і поставити питання про скликання позачергового з’їзду і обрання нового керівництва, але раптом примовк і докінчив тихіше: “Отакі ми в усьому завжди, будемо терпіти негідників. Нехай хтось інший... Що ж, товариство, ходімо додому”. Востаннє ми бачилися на засіданні правління Товариства “Просвіта” у березні 2018 року, Іван Драч виступав, як завжди, схвилювано, звертався до керівників обласних відділень, казав, як багато залежить від них особисто, щоб наша “Просвіта” справді просвічувала кожне село, кожен вулицю в містах. Вийшовши на Хрещатик, ми потисли одне одному руки, передали вітання дружинам і не думали, що вже ніколи не побачимось. Пишучи ці спогади, я з вдячністю думаю про Івана Драча, бо багато чого навчився в нього, найперше — завжди бути самим собою, бути вимогливим до себе, відповідальним за справи, які берешся. Не пригадую жодного випадку, коли б між нами було якесь непорозуміння, а тим більше суперечка, ми були товаришами ще від студентських років і, як могли, підтримували одне одного. Таким добрим, привітним, усміхненим і щирим він назавше залишився в моїй пам’яті.

Іван Драч (у центрі) серед письменників під час вшанування Івана Котляревського у Полтаві. 2003 р.

22.06.2020

“Визначальну роль має грати документальне кіно, тому що воно створюється на реальних подіях і опирається на достовірні і правдиві факти”.

Дмитро ЛОМАЧУК: «Народна Шевченківська премія – моя найголовніша відзнака!»

Дмитро Ломачук – режисер, сценарист, лауреат Всеукраїнської премії ім. Івана Огієнка, доктор культурології, заслужений працівник культури України. У 2020 році митець став лауреатом Народної премії імені Тараса Шевченка за багатосерійний фільм “Героїчне минуле: від Святослава до Небесної сотні”. Сьогодні пан Дмитро – гість “СП”.

го, як відомо, нема сподівання на світлу майбутність, а передусім вічні уроки безпомилкового вибору мети, типові приклади виїмкової боротьби за перспективу, і особливо сьогодні, коли точиться битва не на життя, а на смерть і, врешті, за саме існування Незалежної України. Підступного ворога не подолати самою лише зброєю, якщо державницька думка не оволодіє нацією і не сформується у монолітне переконання вищої вартості – незламний дух волелюбства, прагнення соборної незалежності, освяченої довгими віками постійної боротьби за місце під сонцем для окраденої ворогами матері-Вітчизни.

— **Чому серед київських князів обрали саме Святослава?**

— Ще задовго до появи Запорозької Січі втіленням загальнонаціональної слави, здобутої у перемогах над нашими вічними ворогами, став великий князь Київський Святослав, який дав поштовх до боротьби за свою свободу. Нестор Літописець писав: “Він ходив на ворога зі стрімкістю барса; в походах не возив із собою ні казанів, ні обовів; харчувався кониною або м’ясом диких звірів, яке пік на вугіллі; не боявся ні холоду, ні непогоди; спав у походах без шатра під відкритим небом, підслівши під себе кінський пітник, а під голову — сідло; якщо ж ішов на ворога, то ніколи не нападав на нього зненацька, а завжди заздалегідь попереджав: “ІДУ НА ВИ!”. Його життєвий чин, його подвиги цемнтують нашу історичну пам’ять, пробуджують національні чесноти і гордості за наших пращурів. І це особливо актуально сьогодні, в часи наших чергових історичних випробувань. Його сміливістю, відвагою, лицарським духом і вмілістю захоплювалися навіть вороги... Грізне ім’я князя звучало багатьма мовами. Його вимовляли то з тривогою і ненавистю, то із захопленням і надією. Але ніколи байдуже. Князь Святослав здавався живим втіленням могутньої сили яка рознесла вщент занепаду будівлю Хазарського каганату. Можна перераховувати й багато інших перемог Святослава над аварами, ясами і косогами... Можна пригадати, як він завоював суміжну землю з Хазарією — Джидан, як увійшов у місто — фортецю Семендер. Але найвизначальнішим було знищення ним гнітника — Хазарського каганату, що безупинно спустошував своїми набігами наші землі, наводнюючи невільниками Візантію і все Середземномор’я... А головний похід князя Святослава був направлений на Візантійську імперію. Цей похід повинен був забезпечити безпеку меж Київської держави від його останнього великого супротивника. Святослав усвідомлював це і відправився в бій з єдиною метою — повністю зруйнувати здатність імперської армії здійснювати походи на Київські землі. І це йому вдалося...

— **Напевне фільм “Петро Сагайдачний” змусить багатьох по-новому подивитися на постать цього гетьмана?**

— Добою героїчних походів, що мали загальноєвропейське значення, назвали історики часи морських козацьких експедицій Петра Сагайдачного у XVII столітті. Але Сагайдачний у нашій свідомості передовсім асоціюється з тим героєм про якого співають у піснях і в думах і який “проміняв жінку на тютюн і люльку”. Адже відомо, що думка, як і слово, є першоджерелом світогляду. Спотворена думка, як і спотворене слово, спотворюють світ і саму людину. І цю думку про недолугість українського Гетьмана нам багато років намагалися нав’язати всі “історики” й “пропагандисти” попередніх часів. Таким чином перетворили його із звияжця на такого собі гульвісу, а його гучні перемоги — на прогулянки “долиною широкою, гей!” Але найбільш вичерпну характеристику Петру Сагайдачному склав польський мемуарист Якоб Собеський у латиномовній праці “Історія Хотинської війни”, що побачила світ у Гданську 1646 року: “Цей Петро Конашевич настільки підносився над своїм простим походженням і способом життя своїм гострим розумом, визначною зрілістю суджень, надзвичайним дотепом у словах і ділах, що з усією справедливістю мусить бути зарахований для нащадків серед найвизначніших людей... Скільки не керував він запорозьким військом, усюди, вкритий славою своїх подвигів на суші й морі. Він зробив своє ім’я пострахом для всієї Московщини... не менш прославили ім’я Конашевича й морські походи... Кілька зруйнованих визначних торговельних міст Європи і Азії, попалені околиці Константинополя, нарешті, рідкісна поворотність, виявлена ним у Хотинській війні... Саме з цього часу варто було б починати відлік українського морського флоту, прив’язавши дату святкування до одного із морських походів. Але чи знають про це можновладці? Загалом це був чоловік великого духу... Обряд і релігію грецьку він оточував незвичайно гарячим культом”.

— **Очевидно, найрізніше серед українських гетьманів донедавна згадувалася постать Івана Виговського.**

— Єдиний український гетьман, що не підписав жодних статей і єдиний, кого тричі козацька старшина підтверджувала на посаді гетьмана України. Після смерті Богдана Хмельницького Україна перебуває в страшній руїні, яка висмоктує усі соки з країни, стримує її розвиток у всіх галузях. Перед козацькою старшиною постає вибір: хто зможе далі повести Україну самостійницьким державним курсом. Булаву вручають генеральному писарю Івану Виговському. Так він став гетьманом. Але самостійницький напрям політики Виговського не подобається московському цареві,

який вважав, що козацька старшина повинна була просити в нього дозволу на вибори нового гетьмана. Виговський на козацькій раді зробив заяву, що не хоче зверхності над Україною й складає булаву, але йому її повертають. Гетьманування Виговського не дає спокою московському цареві. Він вирішує добитися зверхності над Україною шляхом розколу козацької старшини. На його час гетьманства випала чорна смуга в долі України — військовий занепад і економічна скрута. Царські вояводи перетворили країну на свою провінцію. Тривалі внутрішні війни невдовзі переросли у спротив Москві. Іван Виговський розгромлює стотисячне московське військо під Котопом. Перемога збентежила московський уряд. Історик С. Соловйов писав: “У жалобному вбранні вийшов цар Олексій Михайлович до народу, й жах охопив Москву”. Ударити на Москву завадила вітчизняна опозиція, організована московськими наставниками. Починалася Руїна.

— **Ще одна маловідома постать в українській історії — гетьман Петро Дорошенко.**

— “Сонцем Руїни” його назвав український народ, який завжди високо цінував честь, звиягу і мудрість своїх героїв. Він став символом боротьби за єдність та окремішність своєї держави. На тлі Руїни, коли країну очолювали то слабкодушій Юрасик Хмельницький, то відверті кар’єристи Павло Тетеря та Іван Брюховецький (один з них називав Україну польською провінцією, а другий — московського царя її володарем) “цілість отчизни” та прагнення того, “щоб в одній раді, а не в розбитті Україна перебувала” були визначальними в його політиці. Він постійно наполягав: “Українські землі мають простятися від Перемишля і Ярослава по Сівськ та Путивль, бо саме туди сягало колись князівство руське, і ці кордони повинна теж осягнути козацька держава”. Його любили за уважливість до простого народу. Часто, скликаючи загальні ради, питав думку населення щодо важливих політичних рішень. Писав від власного імені та від імені всіх козаків, що вони “не бажають бути ні рабами, ні даниками, а хочуть залишатись вільними...” Після Івана Виговського немає більш трагічної постаті в українській історії сімнадцятого сторіччя, аніж постать Петра Дорошенка. Дитинство та юність майбутнього гетьмана проходили у часи боротьби українського козацтва за свої права і привілеї з магнатами та шляхтою Речі Посполитої. У той трагічний для України час він з молодих років включається в жорстоку боротьбу, яку сприймає, як нагальну справу відродження української держави, як єдиний історичний шанс аби повернути українській нації її права.

— **Однією з найсуперечливіших в українській історії очевидно є постать гетьмана Мазепи.**

— **Що Вас надихнуло на створення цього серіалу?**

— Так склалося, що ми, звертаючи погляд на свою історію, знаходили переважно події сумні. Пам’ять наша міцно зафіксувала такі сторінки, як зруйнування золотого Києва, битву під Берестечком, драматизм Полтавського бою, підступне нищення Січової Запорозької республіки, Емський указ і Валуєвський циркуляр про заборону української мови. А з недавніх історичних подій — муравйовські погроми, розстріляне Відродження, Голодомор тридцять третього, чорна нруга тридцять сьомого, чорнобильська трагедія. Називаючи важкі сторінки нашої історії, ми зовсім не хочемо закреслити те велике і світле, яке підносить наш народ до вершин цивілізації, визначає його заслуги перед людством. Адже на нашому славному історичному шляху були і могутня Київська держава Ярослава Мудрого, і перша демократична республіка в Європі — Запорозька Січ, і відчайдушний порив до свободи часів мудрого будівничого й політика, відданого ідеї української незалежності Івана Мазепи, великого у звершеннях, у любові до землі предків і трагічного у помилках своїх Богдана Хмельницького, грізного вояка, оборонця вольностей козачих Івана Сірка, творця першої української Конституції Пилипа Орлика.

На превеликий жаль, так сталося в нашому житті, що все, що стосується історії українського козацтва, не завжди сприймається правильно. Ще з часів Московської імперії, а згодом і Радянського Союзу, офіційна пропаганда цілком свідомо і навмисно паплюжила або замовчувала роль українського козацтва в становленні державного мислення української нації і зводила усі відомості про нього до ганебних вчинків, які начебто носили бандитську мотивацію, а українська мова, мова козацької нації, взагалі багато років була або просто заборонена, або принижувалася.

Завдяки радянській пропаганді, що мала на меті створити нову форму — “совецький народ”, ми стали людьми силоміць вирваними з історичних процесів, і такими, що не маємо власної системи цінностей. Уявлення про майбутнє і зараз нав’язуються та задаються із-зовні, в тому числі розвинутими країнами. Звідси виникає проблема створення власної національної ідеологічної концепції виховної та культурно-просвітницької роботи, яка б ґрунтувалася на українських історичних традиціях. Нас у часи тоталітаризму відлучали від історичних джерел, від правдивої історії, накидаючи у всі роки колоніального минулого лжеісторію, сконструйовану в Санкт-Петербурзі і в Москві, аби ми не могли розгледіти навіть свого завтрашнього, яке нам нав’язувалося, як щось “спільне” і “навіки разом”. За сучасних умов, при відкритості усіх історичних джерел, вкрай необхідно звертатися до славної минувшини, повертаючи особливу увагу до його найкращих традицій в історії становлення України, як незалежної держави. І в цьому визначальну роль має грати документальне кіно. Саме документальне, тому що воно створюється на реальних подіях і опирається на достовірні і правдиві факти. Ця ідея втілюється в житті протягом двох останніх років кіностудією Об’єднання кінематографістів “Кінолого” та Всеукраїнським товариством “Просвіта” ім. Тараса Шевченка (голова Павло Мовчан) за сприяння очільника партії “Патріот” Миколи Голомші. Проект має назву “Героїчне минуле: Від Святослава до Небесної сотні” і має на меті охопити героїчні сторінки історії боротьби, які в значній мірі сприяли здобуттю сьогодні незалежності України.

Це нарис-портрети, в яких висвітлюються ключові події багатовікового українського героїзму, виявленого знаковими історичними постатями нашого народу. Тут не тільки про наше ратне минуле, без усвідомлення яко-

— Ще при житті його ім'я було оповите міфами. А по смерті і навіть із амвонів церков, які він будував, церкви, яка у своєму найменуванні має слово Українська, лунали анафеми. Нам століттями намагались вдовбати теорію про плідність співпраці українців і росіян у побудові Російської імперії. Але він будував аж ніяк не Російську імперію, а незалежну Українську державу і мислив її, як суб'єкт міжнародних відносин, потуга якого спиралася би на найважливіші геополітичні фактори. Ось саме чому московська церква і держава так його не люблять. Він був великим меценатом культурних починів і будов в Україні. Його доба створила свій власний стиль, що проявився в образотворчому мистецтві, літературі, цілому культурному і духовному житті гетьманської України. Це було українське бароко — глибоко національний стиль, який мав своє найвище завершення. Був поліглотом — прекрасно володів польською, російською, татарською, французькою, латинською, італійською та німецькою мовами. Майже триста років ім'я українського гетьмана Івана Мазепи не залишає до себе байдужим як істориків, так і людей, взагалі далеких від історії. Його ім'я сьогодні викликає найрізноманітніші оцінки — “зрадник російського царя”, “зрадник і ворог українського народу”, “польський шляхтич”, “романтичний герой”, “видатний патріот України”... І тільки за те, що він прийняв рішення шукати інших, більш надійних політичних союзників, за те, що створив незалежну європейську країну, всіляко сприяв розвитку української культури і духовності, за побудованим ним храми й навчальні заклади. Але головною метою його життя було служіння рідній Україні, українському народу... То що, кого ж зрадив Іван Мазепа? Російського царя?! Можливо. Але не Україну! Саме тому, передбачаючи такі неймовірні сюжети для українців і України, які реалізовувались через сторіччя, він намагався змінити той хід історії, який стався на нашій землі і рецидиву якого ми відчуваємо і нині на окупованій московитами українській території...

— **Крім гетьманів Ви також звернулися у своєму серіалі до особистостей українських полковників. Один з них — Іван Богун.**

— Однією з головних проблем сучасної вітчизняної історіографії є недостатнє вивчення біографій окремих осіб козацької доби. Протягом багатьох десятиліть, зважаючи на різні обставини, українські науковці не зверталися до висвітлення життя та діяльності одного зі сподвижників Богдана Хмельницького, видатного представника козацької старшини періоду Визвольної війни середини XVII ст. Івана Богун. Він був одним із найвідоміших козацьких полководців в Україні середини XVII століття, слава про якого гучно лунала не лише на українських землях, а й далеко за їхніми межами. Палко любив свою Україну і досить боляче реагував на кроки українських гетьманів, що могли утискати права козацької вольності. В політичному спектрі Української козацької держави займав місце постійного опозиціонера. Досить рішуче виступав проти укладення Богданом Хмельницьким Білоцерківського договору 1651 року, засуджуючи при цьому політику

поступок Польщі і зменшення козацького реєстру. Також Іван Богун був у числі противників курсу Хмельницького на союз із Москвою так і не склавши присяги російському цареві. Згодом очолив антимосковську старшинську опозицію. Він став легою ще за життя. Польський історик середини XVII століття Веспасіян Коховський писав: “Сміливий, розумний, надзвичайно популярний, вмів як ніхто інший, вдало діяти; сильний і хитрий, як лис; людина відважна і завзята”. На початку червня 1651 р. війська зішлись під Берестечком. Козацьке військо терпіло поразку. 30 червня 1651 року в найтрагічніший час для козаків, в оточеному з трьох боків поляками козацькому таборі гетьманом обрали І. Богун. (Б. Хмельницький був по-зрадницькому затриманий ханом). Український романіст М. Старицький свідчить як обирали Богун: “розкотились кругом крики пробудженого натовпу — вибрати нового гетьмана, да такого, щоб не продав нас ляхам.

— Богун, Богун, — роздались зі всіх сторін вигуки.

— Богун! — заревів, як одна людина, весь натовп, і шапки полетіли догори.

Богун поривався говорити, але голос його губився у ревінні натовпу.

— Богун — гетьман! Слава гетьману!

Весь натовп оголив свої голови...

Також зняли фільми про Данила Нечая, Івана Сірка та Пилипа Орлика.

— **Чи підтримала цей серіал держава?**

— Дуже жаль, що цей надзвичайно важливий проєкт не знайшов підтримки державою. Наші звернення до різних владних інституцій завершувалися лише обіцянками та відписками. Але, незважаючи на відверте ігнорування владою вкрай потрібного сьогодні проєкту з патріотичного виховання молоді на прикладах героїчного минулого українського народу, ми все ж спромоглися створити ряд фільмів, які знайшли велику зацікавленість серед глядачів Центрального телевізійного каналу та парламентського телеканалу “Рада”.

— **Що для Вас, як для митця і для людини означає Народна премія імені Тараса Шевченка?**

— Вже сама назва цієї нагороди означає її важливість. Це стимул у кілька разів відповідальніше ставитися до своєї роботи. Однак, виникає питання, чи дійсно я гідний цієї нагороди. А з іншого боку — комітет складається з дуже достойних людей, яких я поважаю, в яких багато навчився. Це Павло Мовчан, Любов Голота, Валерій Франчук, Микола Големша, Євген Шевченко, з якими ми робимо одну справу. Якщо ці шановані люди так вирішили, значить, мабуть заслужив. Особливо важливо, що це премія не державна, а громадська, адже її присуджує громадськість. Вважаю, що Народна премія імені Тараса Шевченка — найвище досягнення, найголовніша відзнака, яку я отримав у житті.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО

Від редакції:
матеріали про інших лауреатів
Народної Шевченківської премії
2020 р. читайте у наступних числах “СП”.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Анатолій Горовий народився у селі Йосипівка, тоді Узинського, а нині — Білоцерківського району Київської області. Походить з давнього козацького роду Горових, які отримали шляхетство наприкінці XVII століття. У 1990-ті роки був одним із тих, хто започаткував Києво-Печерський гуманітарний технікум, став його ректором. На початку XXI століття створив творче об'єднання “Отава”. Нині Анатолій Горовий — старший науковий співробітник Києво-Печерського історико-культурного заповідника.

Автор книжок прози: “Доки шабля в руці” — химерна повість для дітей і дорослих, та “Аліпій — перший руський іконописець”, повість про події XII ст. У 2009 році вийшла збірка його поезій “Там, за обрієм, коротка мить”. Як художник пише в стилі експресіонізму, з 2008 року відбуваються персональні виставки його робіт.

Митець є одним із творців принципів сучасної музейної педагогіки, автор ідеї сприйняття молодим поколінням музейних парадигм через власні творчі зусилля.

2009 року за сценарієм А. Горового “Стріла заздрощів” був знятий експериментальний художньо-документальний фільм про лікаря-ченця Агапіта. У фільмі він зіграв головну роль. Починаючи з цього ж року за сценарієм Анатолія Горового та режисера Богдана Браги на телеканалі “ГЛАС” виходять документальні фільми “Агапіт. Стріла заздрощів — поєдинок”, “Князь — інок. Микола Святоша”, “Канівський хорал. Любов Міненко”, “Що може художник Валерій Франчук?”, “Сергій Урусовський”, “Художник і час. Іван-Валентин Задорожний”. А в 2014 році вийшла друком його книжка “Забутий митрополит Сильвестр Косов”.

Відкриваючи виставку директор Музею гетьманства Галина Ярова зазначила, що з творчістю Анатолія Горового познайомила під час великого проєкту, присвяченого гетьману Івану Мазепі, що відбувався у Національному історико-культурному заповіднику “Києво-Печерська Лавра”. Вже тоді виникло бажання поглибити дізнатися про митця, який плідно працює в багатьох царинах культури.

Одна з кураторок виставки Надія Соколюк підкреслила, що виставка не випадково має назву “Крізь час”. Дійсно, ми сьогодні переживаємо нелегкі часи, але в історії України простих часів взагалі ніколи не було. Та попри всі проблеми нині митці мають повну свободу творчості — можуть творити на ті теми, як їм близькі, малювати те, що цікаво. Худож-

3 народних витоків

У Музеї гетьманства діє персональна виставка живопису Анатолія Горового “Крізь час” та родинний мистецький проєкт Інни Красновської-Кафтан та Миколи Кафтан “Чари Херсонського степу”. На творчість цих митців значний вплив має українська народна творчість.

ник Анатолій Фурлет наголосив на важливості таких виставок саме сьогодні, особливо важливо, аби їх могло бачити підрастаюче покоління. Поетеса Галина Рибачук-Прач розповіла про творчість Анатолія Горового у царині графіки, представила свою збірку поезій, яку оформив художник. А Віра Свистун прочитала власні вірші, присвячені Горовому.

Ім'я Інни Красновської вже добре відоме не лише на мистецьких теренах рідної Херсонщини, а й по всій Україні. Вона — активна творча особистість, бере участь у багатьох місцевих, обласних та всеукраїнських виставках і проєктах, що пов'язані з народним мистецтвом. У 2016 році атестована на майстра народної творчості Національною спілкою майстрів народного мистецтва України.

Майстриня створила свій авторський стиль, який назвала “Цвітиці” — від слів “цвіт”, “світ”, “квіти”, “птиці” — це символи людської душі. У кожній людині мисткиня бачить “цвітицю” особливого кольору, яку можна намалювати або відобразити у будь-яких художніх техніках.

2018 року до Інни приєднався її чоловік Микола Кафтан. Вони почали разом працювати з дерев'яними арт-об'єктами і спільно створювати справжні дива. Майстриня переконана, що без любові чудес не буває. І ця виставка є свідченням творчого і натхненного єднання двох талановитих і щирих у своїх почуттях людей.

Колоритні, з філософським підтекстом роботи Інни та Миколи не залишають нікого байдужим, дарують тепло і радість буття, “дихають” життям, випромінюють тепло та позитивну енергетику, збагачують душу світлим і радісними емоціями.

Пані Інна прагне прикрасити все, що її оточує. Цим захопила і свого чоловіка Миколу Кафтан, який в усьому допомагає дружині. Доля звела їх 10 років тому. Народне мистецтво вже протягом багатьох років захоплює Миколу. Інна звернула увагу, що чоловік по особливому відчуває деревину. І виникла спільна ідея, разом розвивати цей надзвичайно цікавий напрям. Вперше родинний проєкт “Чари степового краю” був представлений Херсонським обласним Центром На-

родної Творчості у “Світлиці” до Дня Незалежності у серпні 2020 року.

— Вважаю за честь вже вдруге представляти свої твори, в такому історичному місці — Музеї гетьманства, — зазначила Інна Красновська-Кафтан. — Познайомилися з цим музеєм рік тому. Кожен майстер відчуває серцем, де його місце, де його розуміють, де прийде його глядач.

Центр експозиції прикрашають роботи морської тематики. І це не випадково, адже Херсонщина це не лише степ, а й Чорне та Азовське моря, Сиваш. Кожна робота має свій настрій, уособлює характер людини. Це фантастичні риби — “Фіолетовий філософ”, “Пихата риба”, “Теракотовий красень”, “Здивована риба”. А ще символ достатку

Анатолій Горовий

“Черепаша” та інші роботи.

Для Миколи Кафтан — це творчий дебют. Оригінальна пірографія на дереві — це філософія його особливого світосприйняття. Роботи “Коріння”, “Відчуття свободи”, “Шлях пізнання” по чоловічому лаконічності і цікаві.

Незвичайна серія робіт “Дерева з казкових снів”. На перший погляд звичайні дерев'яні стовпчики перетворились на казкові, з наших кольорових або чорнобілих снів. А серед цих казкових дерев розташовані “Казкові лісовички” в чудернацьких капелюшках, яких вирізав із дерева майстер.

Навіть стебло і коріння звичайної кукурудзи стало мистецьким арт-об'єктом. Майстерно розмальовані так, що глядачі з першого погляду не могли здогадатися, що перед ними. Вважали, що це екзотичний бамбук. А ми й далі працюватимемо з цим матеріалом.

Тема наших українських Християнських Свят, відображені у триптиху “Гармонія душі” присвяченому Великодню, роботи “Маковія”, серії робіт “Ангел, що небо тримає”, “Ангел — Охоронець родини”, “Святий Миколай” та ін.

Наша родина постійно перебуває в творчому пошуку. Ми вважаємо, що серед звичайних буденних справ можна знайти щось для душі, цікаве і неординарне. Головне — мати бажання і творити все з любов'ю, дарувати людям позитив і гарний настрій. Попереду натхненна праця над новими ідеями і проектами.

Інна Красновська-Кафтан та Микола Кафтан

Через 300 років «Літопис» Самійла Величка повернувся!

Віра СОЛОВІЙОВА,
директорка видавництва “Кліо”

Доводиться тримати аж двома руками, бо ж важить понад 3 кг, має в корінці 10 см і містить понад 1000 сторінок самобутньої української історії.

Понад рік видавнича команда “Кліо” (а колектив науковців — ще із 2012 р.) працювали над дослідженням, прочитанням, підготовкою до друку тексту оригіналу “Літопису”, який зберігається у Відділі рукописів Російської національної бібліотеки в Санкт-Петербурзі.

Цей великий міжнародний проект став результатом співпраці Центру з вивчення історії України Санкт-Петербурзького державного університету (РФ), Фонду Катедр Українознавства Гарвардського університету (США), Інституту історії України НАНУ, Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та видавництва “Кліо”.

Особливістю нового видання “Літопису” стало те, що його текст вперше стане доступним у повноті авторського задуму, адже дотепер у повному обсязі пам’ятка ніколи не публікувалася.

У першій публікації середини XIX ст. з цензурних міркувань було вилучено масиви тексту, що відносяться до доби Івана Мазепи, та документи, що стосувались самого гетьмана. Крім того, у виданні була відсутня початкова частина твору, порушено порядок частин тексту та пропущено примітки, значні фрагменти та додатки, що ви-

Ось і тримаю нарешті в руках довгоочікувану (300 років очікувань!) видавничу “дитину” — “Літопис” Самійла Величка!

кривлювало задум автора.

Наступні ж публікації базувалися на цьому виданні і повторювали його недоліки.

Залучені до проекту фахівці провели титанічну роботу — на основі віднайденого оригіналу твору, наявних видань та єдиного відомого списку пам’ятки, створеного у 60-х рр. XVIII ст., який зберігається у Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, було

реконструйовано повний текст “Літопису”.

За допомогою сучасних технологій та методик провели ретельний аналіз тексту, паперу, інших матеріалів. Дослідження показали, що чимало наших уявлень про пам’ятку помилкові, чи, щонайменше, — неповні. Реконструйовано докладну біографію Самійла Величка, яка змінила багато усталених уявлень про літописця.

Оскільки видавництво “Кліо” вже багато років співпрацює з ініціаторкою проекту, знаною дослідницею козацької доби, директоркою Центру з вивчення історії України Санкт-Петербурзького державного університету, кавалер-дамою Ордена Княгині Ольги III ступеня Тетяною Таїровою-Яковлевою, то без вагань взяла на себе видавничо-поліграфічну частину роботи.

Зізнаюсь, що мала “рожеві” ілюзії і думала, що у рік відзначення 350-річного ювілею Самійла Величка (дата затверджена постановою ВР “Про відзначення пам’ятних дат і ювілеїв у 2020 році”), бодай через програми Українського культурного фонду нам вдасться видати цю визначну пам’ятку української історії.

Але не сталося... “Політично вмотивований”, за його власним твер-

дженням, експерт УКФ “зарубав” наш проект!

Звісно, опускалися руки... Відчувалася якась безнадія, бо проект — глобальний як за обсягом, важливістю, так і за потребою фахового опрацювання, залучення спеціалістів та коштів.

Але й зійти з дороги не можна, бо, вірогідно, то призначена така місія.

Адже приблизно рік тому Тетяна Таїрова-Яковлева зателефувала мені і схвильованим голосом вигукнула: “А це що, мені Бог послав цей рукопис, щоб я вам його через 300 років повернула?” (це вона якраз ретельно дослідила титульну сторінку основної частини “Літопису”, де було зазначено: *Року Божого 1720*). На що я їй відповіла, що, вірогідно, і мені Бог послав цей проект з тим, що маю його реалізувати!

І зробили! Завдяки українським традиціям меценатства, партнерству, небайдужості багатьох людей (а меценатську підтримку надали понад 60 людей, в основному випускники Киє-

во-Могилянської Бізнес-Школи) Україні повернуто в повному обсязі її видатну історичну пам’ятку!

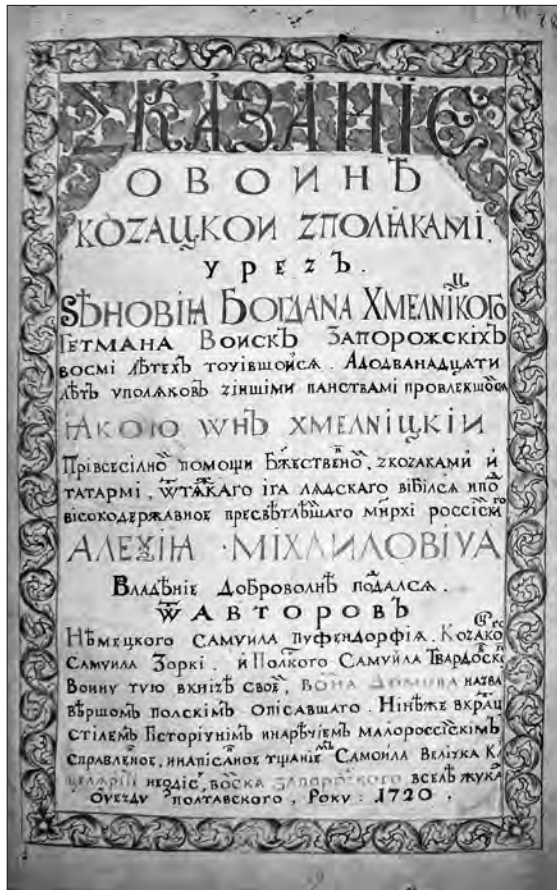
“Літопис” Величка — це вкорінена українська ідентичність, високий зразок староукраїнської мови та літератури доби бароко.

Тепер пам’ятка доступна для прочитання, досліджень та переосмислення.

І символічно, що у День українського козацтва, у ювілейний рік 300-ліття від створення, вона буде презентована у славному козацькому місті Батурині на території Національного історико-культурного заповідника “Гетьманська столиця”, де о 12.00 розпочнеться урочиста Академія з нагоди 300-річчя “Літопису” Самійла Величка.

А 16 жовтня о 15.00 відбудеться презентація першого повного видання “Літопису” у Конференц-залі Інституту історії України НАНУ (вул. Грушевського, 4, 2-й поверх).

Разом з нами книжку представлятиме Тетяна Таїрова-Яковлева.

Титул оригінала

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2020

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 77

на 1 місяць

19 грн 82 коп.

на півроку

107 грн 32 коп.

на 3 місяці

56 грн 86 коп.

на рік

209 грн 94 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Регістраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН
Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Іван ЮЩУК
Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Ольга ЖМУДОВСЬКА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovoprosivity.org>
<http://prosvitanews.org.ua>

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

